

Türk Vergi Sisteminin Obeziteyle Mücadeleye Katkı Sağlamaya Yönelik İşlevselleştirilmesi

Dr. Engin ÖZDEN

Vergi Başmüfettişi

engnozden@gmail.com

Özet: Bu çalışmada, sağlığa zararlı gıdaları sağlıklı olanlar karşısında daha pahalı hale getirerek, obeziteye neden olan ürünlerin tüketiminin azaltılmasına yönelik tüketici davranış değişimi ortaya çıkaracak düzenlemeler yapılması suretiyle Türk Vergi Sistemine obeziteyle mücadelede işlevsellik kazandıracak öneriler geliştirilmesi amaçlanmıştır. Türk Vergi Sistemi, ayrı bir vergi ihdas edilmeksizin, obeziteye neden olan gıdaların yüksek oranda katma değer vergisi ve özel tüketim vergisine tabi tutulması suretiyle obeziteyle mücadeleye katkı sağlayacak bir mali enstrüman niteliğine büründürülebilir. Sağlıksız gıdaların yüksek oranda vergilendirilmesiyle eş zamanlı olarak sağlıklı gıdalar üzerindeki vergi yükünün düşürülmesi suretiyle toplam vergi yükünü artırmayacak düzenlemeler obeziteyle mücadelede Türk Vergi Sisteminin etkinliğini artırabileceği gibi, tüketim vergilerinin azalan oranlı etkisinden kaynaklanan adalet kaygılarının giderilmesine de katkı sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler: Obeziteyle Mücadele, Obezite Vergileri, Türk Vergi Sistemi

Functionalizing the Turkish Tax System in a way to Contribute to Fight Against Obesity

Abstract: This study aims to make suggestions to functionalize the Turkish Tax System to fight against obesity, through regulations aiming to change consumer behaviours by increasing the price of unhealthy food compared to healthy food and thus, diminishing the consumption of foods promoting obesity. Turkish Tax System may be turned into a financial instrument that will contribute to fight against obesity by subjecting the foods promoting obesity to high value added tax and special consumption tax, without allocating a separate tax. Regulations which will not increase the total tax burden by subjecting unhealthy food to high taxes and at the same time decreasing the tax burden on healthy food may enhance the efficiency of Turkish Tax System, besides contributing to the elimination of justice concerns resulting from regressive effect of consumption taxes.

Keywords: Fight Against Obesity, Fat Taxes, Turkish Tax System

Giriş

Şişmanlığın insanların sağlığa ilişkin yaşam kalitesi üzerindeki olumsuz etkileri ve estetikle ilgili kaygılar sağlıksız beslenmeye karşı yürütülen bireysel mücadelenin temel motivasyonları olarak ifade edilebilir. Fiziksel olarak güzel görünme ve beğenilme gibi estetik kaygılar birey tatmini ile ilişkilendirilebilirse de, şişmanlık kaynaklı hastalıklar nedeniyle yapılan sağlık harcamaları hasta bireyler yanında toplumu oluşturan diğer bireylerin de katlanmak zorunda kaldığı bir mali yük ortaya çıkarmaktadır. Amerika Birleşik Devletlerinde 2000-2005 yılları arası Sağlık Harcamaları araştırmasına göre obezite ile ilişkili hastalıkların tahmin edilen maliyeti yıllık sağlık harcamalarının yaklaşık %21'idir (Institute of Medicine, 2012: 2). Yetişkinlerde obezite ve fazla kiloluluk Avrupa Bölgesi'ndeki sağlık hizmeti harcamalarının %6'sını teşkil etmekte, ek olarak, üretkenlik ve gelir kaybı nedeniyle bu tutarın en az iki katı kadar dolaylı maliyet ortaya çıkmaktadır (Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2010: 81). Bu durumda, şişmanlık kaynaklı hastalıklar nedeniyle toplumun yüklenmek zorunda kaldığı sağlık harcamalarına ilişkin maliyet şişmanlıkla mücadele amaçlı kamu politikası oluşturulmasının başlıca ekonomik nedeni olarak ifade edilebilir.

Halk dilinde “şişmanlık”, bilimsel literatürde “obezite” kavramı ile ifade edilen hastalıkla, şeker ve abur cubur gibi sağlıksız gıdalar yerine süt ve süt ürünleri gibi sağlıklı gıdaların tüketilmesine yönelik tüketici davranışlarının etkilenmesi suretiyle mücadeleyi amaçlayan kamu politikası araçları arasında yer alan “vergileme”, literatürde artan şekilde tartışma zemini bulmakla kalmamış, dünyanın farklı kıtalarında yer alan ülkelerin vergi sistemlerinde uygulama zemini de bulmuştur. Bu kapsamda, çalışmanın amacı; tüketicilerde sağlıksız gıdalar yerine sağlıklı gıdaların satın alınmasına yönelik davranış değişiminin vergileme aracıyla sağlanıp sağlanamayacağının irdelenerek, Türk Vergi Sisteminin obeziteyle mücadelede kullanımına yönelik öneriler geliştirilmesi olarak belirlenmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde, obezitenin tanımlanması ve ölçülmesi ile obezite hastalığına neden olan faktörler ele alınacaktır. İkinci bölümde, obeziteyle mücadele araçları arasında giderek daha fazla yer bulan “vergi” enstrümanı, gerekçesi ve işlevselliği yönleriyle tartışılacak, küresel düzeyde uygulamada bulunduğu karşılık incelenecektir. Üçüncü bölüm, tüketim vergisi olarak tasarlanan obezite vergilerinin karakteristik sakıncaları ve etkinliğinin değerlendirilmesine ayrılacaktır. Dördüncü bölümde, Türk Vergi Sistemi'nde mevcut gıda vergilemesi düzenlemelerinin obeziteyle ilişkisinin tespitinin ardından obeziteyle mücadeleye katkı sağlama amaçlı vergilemeye ilişkin öneriler sunulacak, sonuç bölümüyle çalışma tamamlanacaktır.

1. Obezite Tanımı ve Obeziteye Neden Olan Faktörler

Obeziteyle mücadelede başarılı olacak yöntem ve araçların belirlenmesi, öncelikle, obezite hastalığının tanımlanmasını ve söz konusu hastalığa yol açan unsurların doğru olarak tespitini gerektirmektedir. Obezitenin tanımı ve matematik değerlerle ölçümünün mümkün olması, hastalıkla doğrudan müzdarip olmaları nedeniyle doğru beslenme mesajının iletilmesi gereken çekirdek kitlenin belirlenmesine olan katkısından ötürü mücadeleyi kolaylaştırıcı bir unsur olarak değerlendirilebilir. Bu anlamda, “Anormal miktarda ya da kısmi oranda vücut yağının artışı olarak” tanımlanabilecek obezitenin (Yetkin ve Çimen, 2010: 68-69) tanısında ve sınıflamasında günümüzde beden kitle indeksi ve bel çevresi ölçümünün kullanılması önerilmektedir. Kilogram cinsinden vücut ağırlığının boyun metrekare cinsinden uzunluğuna bölünmesiyle hesaplanan Beden Kitle İndeksi ($<18.5-40\geq$) aralığında oluşan değerlerle vücut ağırlıklarına ilişkin Zayıf-Obez (3. Derece) arasında sınıflandırma¹ yapmaktadır (Kalan ve Yeşil, 2010: 78). Obezitenin tanımı ve ölçümündeki standardizasyon, hastalığa neden olan faktörlerin tespitinde yerini yanlış beslenme ve hareketsiz yaşam gibi geniş bir yelpaze kapsamında bulunan pek çok unsura bırakmaktadır. Obeziteye neden olan faktörlerin çeşitliliği, birden çok yöntem ve enstrümanın kullanımını zorunlu kılarak mücadelenin zorluk derecesini yukarıya çekmektedir.

Yanlış ve aşırı beslenme yanında, harcanan enerjinin düşüklüğü obeziteye yol açan ana etkenlerdendir. Ortalama 1 milyon k/cal/yıl tüketen yetişkinlerin enerji alınımında tüketimine karşı %5'lik hatanın vücut ağırlığında 7 kg artışa neden olma örneğinde olduğu gibi, enerji alınımı ve enerji tüketimi pozitif veya negatif enerji balansını değiştirerek vücut ağırlığını değiştirmektedir. Bu durumda, oldukça ucuz, çok lezzetli ve enerji yoğun gıdaların bolca olduğu ve düşük fiziksel aktivitenin de eklendiği çevre koşullarında obezite kolaylıkla ortaya çıkmaktadır (Gedik, 2003: 1). Kentleşme nedeniyle enerji yoğun gıdalara ulaşmanın kolay olması, diğer faktörlerle birlikte, obez bireylerin sayısında meydana gelen artış beslemektir. Farklı kültürlerin artan etkileşimlerinin yanlış beslenme anlayışını sınır aşan boyuta taşınması obezite salgınının yerel boyuttan evrensel boyuta taşınmasını da beraberinde getirmiştir. Bu nedenle, küreselleşme nedeniyle beslenme alışkanlıklarında ortaya çıkan değişime paralel olarak artan obezite sorununun fazla yeme, fiziksel hareket azlığı, psikolojik bozukluklar ve genetik-metabolik ve hormonal bozukluklar olarak bilinen nedenleri arasında hazır yiyeceklere kayan beslenme anlayışı ve fast-food tarzı yiyeceklerin aşırı tüketilmesinin etkisi önemlidir (Aslan ve Attila, 2002:

¹Amerikan Ulusal Sağlık Enstitüleri'nin Beden Kitle İndeksi'ne göre obezite sınıflaması; Zayıf: <18.5 , Normal Kilo: $18.5-24.9$, Fazla Kilolu: $25-29.9$, Obezite (Derece 1): $30-34.9$, Obezite (Derece 2): $35-39.9$, Morbid (Aşırı) Obezite (Derece 3): ≥ 40 şeklindedir.

169). Dolayısıyla, ev dışında yeme kültürünün yaygınlaşması, gıda çeşitliliği, şeker ve yağ oranı yüksek gıda tüketimin artması ve fast-food ürünlere her yerde ulaşılabilmesi ve fiyatlarının düşük olması obeziteye yol açan unsurlar arasındadır (Beyaz ve Koç, 2009: 29). Bununla birlikte, obeziteyi, yalnızca yanlış beslenme unsuruna bağlı bir hastalık olarak değerlendirip, bu yaklaşıma uygun olarak, sadece beslenme odaklı mücadele stratejisi üretmek başarı oranını düşürebilecektir.

Obezite, yalnızca beslenme alışkanlıkları ile açıklanacak nitelikte bir sağlık sorunu olmayıp, aynı zamanda fiziksel aktivitelerdeki azalmanın etkilerinin de dikkate alınması gerekir. Bu nedenle, ev işlerinde daha az kalori kullanımına neden olan çamaşır makinesi ve elektrik süpürgesi gibi makinelerin kullanımının yaygın hale gelmesi obeziteyi artıran unsurlar arasında sayılabileceğinden (Gökbunar ve diğ., 2015: 583) gerek ev hanımı gerekse çalışan kadınların fiziksel güce dayalı ev işlerinde de azalma meydana gelmiş, ev işleri tekrarlı ve tekdüze hale gelerek enerji harcaması azalarak vücut kompozisyonunu korumak zorlaşmıştır (Arslan ve Ceviz, 2007: 212). Dolayısıyla, obeziteye yol açan faktörler arasında teknolojik gelişme de önemli bir yer tutmaktadır.

Lakdawalla ve Phillipson'a (2002: 26) göre, teknolojik gelişme bedensel aktivite gerektirmeyen işleri, boş zamanları yaygınlaştırarak ve tarımsal üretimi geliştirerek gıda miktarını artırıp fiyatları düşürerek obeziteye neden olmaktadır. Bu durumda, batı ülkelerinde ortaya çıkan obezite artışı; gelir etkisi olarak adlandırılabilir, sürekli ekonomik büyümenin yol açtığı bireysel gelir artışı sonucu istenilen her şeyin daha fazla tüketilebilmesi ve ikame etkisi olarak adlandırılabilir, gıda üretimi ve hazırlama teknolojisindeki gelişme nedeniyle gıda fiyatlarının düşmesi sonucu daha fazla gıda tüketilebilmesi gelişmelerinin eş zamanlı ortaya çıkmasıyla açıklanmaktadır (Mavromaras, 2008: 80-81). Bununla birlikte, gelir artışıyla ters yönde seyreden obezite sorununa işaret eden görüşler de bulunmaktadır. Daha ötesi, gelir düzeyi düşük toplumlarda, obezite, itibar sağlayan bir statü sembolü haline dahi gelebilmektedir.

Şişmanlığın her dönem toplum nezdindeki algısı olumsuz olmamıştır. Ondokuzuncu yüzyılda açlık yaşanan batı toplumlarında şişmanlık sağlık, refah ve yüksek statü belirtisi iken zayıflık beslenme yetersizliği ve hastalık göstergesiydi. Bugün, tam tersine, çağdaş batı ülkelerinde obezite hastalık sinyali olarak kabul edilmekte ve düşük refahın işareti olarak düşünülmeyle birlikte, bazı fakir ülkelerde obeziteye halen olumlu değer atfedilmektedir²

²Obezitenin itibar gördüğü toplumlara ilişkin iki ilginç örnek verilebilir. Bunlardan birincisi Etiyopya'da halen uygulanan bir yeni yıl kutlama aktivitesinde sembolleşmektedir.

(Rosin, 2008: 641). Dolayısıyla, obezite, gelir düzeyi arttıkça, mücadele edilmesi gereken bir sağlık sorunu niteliğine bürünürken; gelir düzeyi düştükçe, övünç vesilesi olarak algılanan bir statü sağlama niteliğine bürünebilen ilginç bir unsur haline gelmektedir. Bununla birlikte, istisnai ve bilimsel dayanaktan yoksun yerel algılar bir yana bırakıldığında, insan yaşamının daha kısa olduğu dönemlerde güç, refah ve sağlığın işareti olarak kabul gören obezite; günümüzde, bireysel bir hastalık olarak kabul edilmekle kalmamakta ve bir halk sağlığı problemi olarak (Beyaz ve Koç, 2009: 1) toplumun tamamını etkilemektedir. Besin yolu ile vücuda alınan enerjinin harcanan enerjiden fazla olmasından kaynaklanan ve vücut yağ kitlesinin, yağsız vücut kitlesine oranla artması olarak ortaya çıkan obezite; aynı zamanda, veba, tüberküloz ve AIDS gibi enfeksiyöz bir etkenden kaynaklanan hastalıklardan farklı olarak yeme alışkanlığı, toksik kimyasallar, yaşam tarzı gibi birçok faktöre bağlı olan bir mekanizmayla gelişen ve insanlığı etkileyen en yaygın kronik hastalık (Altunkaynak ve Özbek, 2006: 138) olma özelliğine de sahiptir. Obezite nedeniyle kalp damar hastalıkları, bazı kanser türleri ve solunum sistemi ile ilgili pek çok hastalıkta artış yaşanması (Aslan ve Attila, 2002: 169) obezitenin birey ve toplum sağlığına olan olumsuz etkisini bünyetmektedir.

Kardiyovasküler hastalığı olan kilolu ve obez hastalardaki ölüm oranının beden kitle indeksi normal olanlara oranla daha az olduğu ve bu hastaların prognozunun³ daha iyi olduğuna ilişkin “obezite paradoksu” olarak adlandırılan

“ETİYOPYA'nın Omo Vadisi'nde yaşayan yarı göçebe Bodi kabilesinin yeni yıl kutlama geleneği bütün dünyanın ilgisini çekti.

Yılbaşı kutlamaları çerçevesinde kabile içinden seçilen gençler şişman adam yarışmasına katılıyor. Buna göre yarışma için seçilen gençler 6 ay boyunca inek kani ve süt ile beslenerek kilolarını iki katına kadar çıkarıyor.

Ka'el töreni olarak adlandırılan gün geldiğinde gençler köye dönüyor en şişman seçilen kişi onurlandırılıyor.” (2013, 1 Kasım). Bu köyde şişmansan yakışıklısın. <http://www.aksam.com.tr> (Erişim Tarihi:12 Ocak 2016)

Diğer örnek ise Moritanya'da uygulanan bir evlenme geleneğine ilişkindir.

“Moritanya'da evlenme çağına gelmiş kadınların “hayırlı bir kısmet” bulabilmeleri için şişman olmaları gerekiyor. Dolayısıyla kendilerini deve sütü, zeytinyağına batırılmış ekme ve keçi etinden oluşan bol kalorili bir şişmanlama diyetine sokup çatlایana kadar yemek yiyorlar.

Moritanya'da bu geleneğe “gavage” deniyor. Bunun aynı zamanda pate yapmak için kazların aşırı beslenmesi uygulamasına verilen isim olması da dikkat çekici.

ABD'de yayın yapan HBO kanalında başlayan belgesel dizisi Vice son bölümünde “gavage” geleneğini konu etti. Belgeselde bu durum “kendi kendine obezite salgını” olarak nitelendirilirken, programın muhabirlerinden Thomas Morton, Moritanya'da bir “gavage” grubuyla geçirdiği iki günün sonunda tam 5 kilo aldı.

Belgeselde dünyanın en fakir ülkelerinden biri olan Moritanya'da yaşanan ağır kuraklık ve “gittikçe kötüleşen gıda krizi”ne karşın obez kadın sayısının günden güne artmakta olduğuna dikkat çekildi.

Ancak evlenecek kadınların şişmanlatılması geleneği yeni bir durum değil. Zira Moritanya kültüründe şişmanlık zenginliğin, zayıflık ise fakirliğin işareti olarak görülüyor...” (2013, 24 Mayıs). Bu ülkede kadınlar zorla şişmanlatılıyor. <http://www.hurriyet.com.tr> (Erişim Tarihi: 12 Ocak 2016)

³ “Prognoz” sözcüğü, Türk Dil Kurumu Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü'nde *“hastalığın seyrini ve ne kadar süre devam edeceğini tahmin etme”, “hastalık tablosunun hâli hazır durumu, hastalığın*

çalışmalar bulunduğu da bilinmektedir. Bununla birlikte, obezitenin kardiyovasküler hastalıkların patogenezinde⁴ ve ilerlemesinde rol oynadığı araştırmalarla kanıtlandığından, obezite paradoksu ile ilgili bazı kanıtlara rağmen ölüm oranı yine de normal kilolularda en düşüktür ve kardiyovasküler hastalıkların oluşmasını önlemek için obezite ile mücadele etmek ve obeziteyi tedavi etmek gereklidir (Helvacı ve diğ., 2014: 10-12).

Sağlıklı gıdalara olan talebin gelir arttıkça arttığına ilişkin bulgular (Travis ve diğ., 2009: 742), sağlıksız gıdalara olan talebin düşük gelirli hanehalkında daha yüksek olduğuna işaret etmektedir. Kuzey Amerika'da, obezite hastalığına; pahalı sağlıklı gıdaları tüketebilen orta ve üst gelir grubunun yaşadığı bölgelerden ziyade ucuz sağlıksız ürünler ve fast food tüketiminin yaygın olduğu alt gelir grubuna mensup insanların yaşadığı bölgelerde rastlanması, sorunun bireysel tercihlerin ötesinde gelir düzeyi azaldıkça obeziteye yol açan ürünlerin tüketilme zorunluluğundan kaynaklandığını göstermektedir (Cummins ve Macintyre, 2006: 100-102). Bu nedenle, obezitenin önlenmesinde yeterli ve dengeli beslenme konusunda bilinçlenme ve abur cubur niteliğindeki besinlerden kaçınmaya yönelik davranış değişimini toplumsal düzeyde oluşturacak politikaların geliştirilmesi mücadelede başarı sağlanması açısından önemlidir (Aslan ve Attila, 2002: 171). Söz konusu yaklaşım, yiyecek ve içecek fiyatlarının obezite artışında etken olduğu, bir başka ifadeyle, sağlıklı ve sağlıksız gıda tercihlerinin fiyat ve gelir düzeyi tarafından belirlenen ekonomik boyutunun toplum sağlığını doğrudan etkilediği anlamına gelmektedir. Bu durum, fiyat mekanizmasından yararlanarak obeziteyle mücadeleye katkı sağlanabileceğini ve gıda fiyatları üzerinde doğrudan etkisi olan "vergileme"ye obeziteyle mücadele aracı olarak kullanılabilir bir enstrüman niteliği kazandırılabilceğini ortaya koymaktadır.

2. Obeziteyi Önlemeye Yönelik Bir Kamu Müdahalesi Aracı: Vergileme

olası gidişi ve sonuçlarını, organizmanın direnme gücünü ve hastaya yardım olanaklarını dikkate alarak hastanın geleceğinin nasıl olacağını tahmin etme" ve "sonu görüm" şeklinde açıklanmaktadır.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bilimsanat&arama=kelime&guid=TDK.GTS.57051746b012a5.62343045 (Erişim Tarihi: 13 Ocak 2016)

⁴ "Patogenez" sözcüğü, Türk Dil Kurumu Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü'nde "*bir hastalıkta, arazların patojen sebepleri ya da kökeni*", "*1. Hastalığın oluş mekanizması, bir hastalığın veya patolojik durumun meydana geliş biçimi veya hastalığın gelişimi. 2. Hastalık nedenlerinin vücuda etkime mekanizmasının hücre düzeyinde incelenerek hastalık oluşumlarının ortaya konması*" ve "*hastalık gelişimi*" şeklinde açıklanmaktadır

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bilimsanat&arama=kelime&guid=TDK.GTS.57055b586bb963.31282099 (Erişim Tarihi: 13 Ocak 2016)

2.1. Obeziteyle Mücadele Amaçlı Vergilemenin Teorik Temeli

Obezitenin tek faktöre dayalı olarak ortaya çıkan bir hastalık olmaması, mücadelenin, multidisipliner şekilde ve bireysel mücadele yanında kurumsal düzeyde çok sektörlü yaklaşım geliştirilerek yapılması zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır (Türkiye Halk Sağlığı Kurumu, 2013: 31). Bir başka ifadeyle, obezitenin; yaşam kalitesinin düşmesine, sağlığın bozulmasına, hayatın kısalmasına neden olması dolayısıyla toplumsal bir sağlık sorunu olması ve ortaya çıkan sorunun aynı zamanda ekonomik bir maliyetinin de söz konusu olması obeziteyle mücadelede kamu müdahalesini gerektirmektedir (Ayyıldız ve Demirli, 2015: 60). Obeziteyle ilişkilendirilen sağlık harcamalarından kaynaklanan doğrudan ve hastalık nedeniyle işe gidememe ya da erken ölüm gibi nedenlerle ortaya çıkan verimlilik kaybından kaynaklanan dolaylı maliyetler (Branca ve diğ., 2007: 28) obezite hastalığı sonucu ortaya çıkan ekonomik kayıpları ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, obezite, ortaya çıkardığı negatif dışsallık nedeniyle sadece bir sağlık sorunu olmanın ötesine geçerek, vergileme aracının da kullanıldığı özendirme ve caydırma politikalarının uygulandığı devlet müdahalesini gerektiren ekonomik bir sorun haline almıştır (Gökbunar ve diğ., 2015: 582). Obezitenin, bireysel olduğu kadar toplumsal boyutları da olan bir sağlık sorunu olarak kabulü kamusal müdahaleye haklılık kazandırmaktadır. Şöyle ki; obezite, bireyin yaşam kalitesine olan olumsuz etkileri nedeniyle bireysel bir sağlık sorunu olduğu algısına yol açsa da, obezite nedeniyle oluşan ekonomik kayıplar ve modern devletlerin sağlık harcamaları analize katıldığında toplumsal ve mali bir sorun niteliğine bürünmekte (Turunç, 2014: 1) ve obeziteyle mücadele amaçlı kamu politikası oluşturulma gereği ortaya çıkmaktadır. McCormick ve diğ.'ne (2007: 164) göre de, obezitenin finansal maliyetlerinin yüksekliği ve obezite arttıkça hızla artmaya devam etmesi devletlerin obeziteyle mücadeleye müdahil olmasını haklı kılmaktadır.

Obeziteyle mücadelede kullanılan kamu politikası araçları arasında "vergileme" de bulunmaktadır. Piyasanın tam bilgi sunmamasının bireylerin davranışları üzerindeki saptırıcı etkileri ve negatif dışsallıklar gibi piyasa aksaklıklarının düzeltilmesini amaçlayan pigocu vergiler arasında yer alan obezite vergileri aracılığıyla; gelir elde etme amacı olmaksızın, devlet tarafından piyasaya ve dolaylı olarak birey davranışlarına müdahale edilmesi suretiyle, bireylerin daha sağlıklı beslenmeye yönlendirilmesi ve obez bireyler nedeniyle ortaya çıkan maliyetin azaltılması amaçlanmaktadır (Turunç, 2014: 1). Bununla birlikte, gelir sağlama işlevinden tamamen bağımsız bir vergilemeden söz edilemeyeceği tabiidir. Bu nedenle, obezite hastalığıyla mücadele amacına yönelik yapılan vergileme; hazineye gelir sağlama işlevi yanında, sağlıklı beslenmeye ilişkin unsurları da barındıran bazı davranışları özendirmek, bazı davranışları ise caydırmak suretiyle tüketimi istenilen yönde etkileme işlevini

üstlenmektedir (Göker, 2011: 19). Bu durumda, şişmanlatıcı gıdalar genellikle ucuzken, taze ürünler ve et gibi bazı sağlıklı gıdaların en pahalı gıda ürünleri arasında yer alması nedeniyle obeziteyle mücadele amacıyla tasarlanan obeziteyi önleme amaçlı gıda vergilerinin dayanağı; “kötü” gıdaları daha pahalı, “iyi” gıdaları da nispeten daha ucuz yaparak insanların sağlıklı olan gıdaları seçmelerinin sağlanması olarak ortaya çıkmaktadır (Alemanno ve Carreno, 2013: 99-100).

Tüketimi haz veren, yüksek kalorili, aşırı yağlı ve şekerli sağlıksız gıdalar ucuzken, kalorisi düşük meyve ve sebze gibi gıdaların pahalı olması nedeniyle düşük gelirli bireylerin sağlıksız gıdalara yönelmesi rasyonel bir tercih gibi görünse de, uzun dönemde yaşanacak sağlık sorunlarının maliyeti bu tercihin ekonomik bir yanıldığı olduğunu göstermek (Gökbunar ve diğ., 2015: 585) suretiyle obezite vergilerine dayanak sağlamakta ve bu vergilerin işlevine işaret etmektedir. Diğer bir ifadeyle, obezitenin önlenmesi ve tedavisine katkıda bulunma amaçlı vergilemenin temel işlevi, insan davranışlarında; sağlıksız gıdaların tüketiminin azaltılması, sağlıklı gıdaların tüketiminin artırılmasına yönelik davranış değişiminin fiyat mekanizması aracılığıyla sağlanmasıdır. Bununla birlikte, Japonya, 2008 yılında ihdas edilen kanunla, obeziteye yol açan gıdalara ilişkin vergileme anlayışından farklı olarak, 40-75 yaş arası nüfusun kadın ve erkek için belirlenen ve her yıl ölçülen bel çevresi ölçüsünü aşmaları halinde çeşitli diyet programları uygulanmasını, belirlenen hedeflere ulaşılamaması halinde obez bireylerin işverenleri ya da yerel yönetimlere mali yükümlülük getirilmesi yaklaşımını tercih etmiştir (Jayarajan, 2011). Doğrudan obez bireyler odaklı geliştirilen Japonya uygulaması gıda vergilemesi aracılığıyla obeziteyle mücadeleye yönelik global eğilimden ayrılan ilgi çekici bir yaklaşım olarak ifade edilebilir.

Obezitenin neden olduğu dışsallıkların sağlıksız yiyecek ve içecekleri vergilendirerek içselleştirilmesi stratejisini savununlar; vergilerin fiyatları yükselteceğini, yükselen fiyatların bireylerin tüketiminde azalma ortaya çıkararak obeziteyle mücadeleye ve obezitenin tedavisine ilişkin yapılacak sağlık harcamalarının azaltılmasına katkı sağlayacağını ileri sürmektedirler (Efrat ve Efrat, 2012: 248). Şekerli içeceklerin vergilendirilmesiyle, tüketim oranlarının düşürülmesi yanında, süt gibi sağlıklı gıdalar ile şekerli içecekler arasındaki fiyat eşitsizliği azaltılmak suretiyle sağlıklı olanın tercih edilmesi sağlanabilir. Bu şekilde, ekonomi aracılığıyla sağlıklı gıda ürünlerinin seçiminin desteklendiği bir gıda piyasası oluşacaktır. Vergilendirme aynı zamanda şekerli içecek tüketiminin sağlık üzerindeki ciddi etkilerinin hükümet tarafından kabul edildiği anlamına da gelecek olması nedeniyle hastalıklarla ilişkili yiyecek ve içeceklerin halk sağlığı uzmanlarınca net şekilde tanımlanması gerekir. Gıda ürünlerinin sağlıklı ilişki kurularak kapsamlı şekilde tanımlanması beslenme

kaynaklı sağlık sorunları hakkında vergilendirme aracılığıyla topluma verilecek güçlü mesajın (Buhler ve diğ., 2013: 99) etki alanının genişlemesine katkıda bulunabilir.

Beslenme alışkanlıklarının değiştirilmesinde vergilemenin diğer araçlarla birlikte kullanımının toplum sağlığına katkı sağlayacağına öngörülmesi nedeniyle pek çok ülke obezite ile mücadelenin bir parçası olarak obeziteye yol açan gıdaları vergilendirme yolunu tercih etmektedir (Turunç, 2014: 4). Sağlıkla ilişkili alanlara konulan vergilere küresel düzeyde artan ilgi bireysel ve toplumsal sağlığa katkı sağlamaları yanında sağlık harcamalarını kontrol altında tutabilmek amacıyla ihdas edilen obezite vergilerini daha fazla tartışılan ve uygulamada karşılık bulan bir noktaya taşımıştır (Gergerlioğlu, 2014: 136). Belirlenen amaç doğrultusunda, vergi yükünün tamamen kaldırılmasına kadar uzanabilecek ölçüde azaltılması ya da ürün değerinin üstünde belirlenecek noktaya kadar artırılması suretiyle mükellef davranışlarının etkilenmeye çalışıldığı yönlendirici vergilendirme, sosyal devletlerde ekonomik ve sosyal amaçlar gözetilerek mali amaç dışında vergilendirmenin mümkün kılınmasının sonucu olarak, gelir sağlama amacı yanında veya önünde kullanılabilir (Göker, 2011: 29). EPHA'ya (European Public Health Alliance) (2011) göre; vergi sistemleri yağ, şeker veya tuz oranı yüksek gıdaları hedefleyen bir yaklaşımla dizayn edilmelidir. Sağlığa zararlı gıdalara vergi uygulaması sağlığa yararlı meyve, sebze ve tam tahıl tüketimin teşvik edecek sübvansiyonlarla kombine edilmeli, maksimum diyet etkisi sağlamak için mali uygulamalar diğer sağlık önlemleri ile birlikte uygulanmalıdır. Teşvik ve caydırma seçeneklerinin meyve ve sebze ile tam tahıl ürünlerine ilişkin sektörlerle işbirliği yapılarak belirlenmesi, besin değeri yüksek gıdalara düşük besin değeri düşük gıdalara yüksek katma değer vergisi uygulanması, iyi uygulamaların paylaşılması ve uygulanan politikaların sürekli olarak değerlendirilerek gerekli değişiklikler yapılması da amaçlanan etkinin sağlanması açısından önemlidir.

Devletlerin obeziteyi azaltmaya yönelik girişimlerinin gerekçesi kişisel tüketim tercihlerinden kaynaklanan sağlık sorunları nedeniyle ortaya çıkan negatif dışsallıkların normal kilodaki kişilere de yüklenmesi iken, tüketiminden mutlu olunan gıdaların tüketilmesine yönelik tüketici tercihlerine gelecekte sağlık riskleri bulursa da saygı gösterilmesi düşüncesi de savunulmaktadır (Yaniv ve diğ., 2009: 825). Bununla birlikte; tüketim alışkanlıklarının değiştirilmesinden, bağımlılık yaratan maddelerin kullanımının önlenmesine varan çeşitli tüketici davranışlarının değiştirilmesine yönelik caydırma işlevli vergilemede yasaklama amacı bulunmayıp davranışlar etkilenmeye çalışılmakta, karar verme iradesi bireyde kalmaktadır. Bu nedenle, özel amaçlı vergilemenin temel hak ve özgürlükleri ihlal etmeksizin kullanılabilmesi için makul ölçü aşılmalı ve bu noktadan hareketle hakkaniyete uygun düzenleme yapılmalı, yani "ölçülülük" ilkesine riayet edilerek birey olma özgürlüğünün zedelenmemesi gerekmektedir.

(Göker, 2011: 21-22, 27). Diğer yandan, vergileme aracılığıyla beslenme davranışlarının etkilenmesine yönelik kamu politikasına tüketici tercihlerine saygı gösterilmesi gerekçesiyle getirilen eleştiride obezite kaynaklı sorunlar nedeniyle topluma yüklenen maliyetin dikkate alınmadığı anlaşılmaktadır. Bireysel tercihlere sağlıksız yaşamayı da kapsayan ölçüde değer atfedilse dahi, sağlıklı beslenen bireylerden elde edilen kaynaklarla obezite sonucu ortaya çıkan hastalıklara ilişkin sağlık harcamalarının finanse edilmesinin savunulmasında yaşanan güçlük söz konusu yaklaşımın geçerliliğini sorgulanır hale getirmektedir.

2.2. Obeziteyle Mücadeleye Yönelik Gıda Vergilemesi Deneyimleri

Vergilemenin obeziteyle mücadele amaçlı kullanımına ilişkin çeşitli ülke uygulamalarının bilinmesi, edinilen tecrübelerin yapılacak yeni düzenlemelere yol gösterici olması yönüyle önemlidir. Bu anlamda, öncelikle, vergi yükünü artırmak suretiyle obeziteye ve dolayısıyla sağlık sorunlarının oluşumuna neden olan gıdaların fiyatlarında yükselme sağlamayı amaçlayan düzenlemelerin tamamı obezite vergileri kapsamında kabul edilecektir. Bir başka ifadeyle, obezite vergilemesinden söz edebilmek için obezite vergisi ya da benzer isimlerle anılan yeni bir vergi ihdası obeziteyle mücadelede vergi aracının kullanımını kriterleyen bir unsur olarak değerlendirilmemektedir.

Obezite vergisi uygulamalarında; sağlıksız oldukları yönünde kategorize edilen gıda maddelerine vergi uygulamak ve elde edilen gelirin tamamını veya bir kısmını obeziteyle mücadeleye harcamak ya da kategorize edilen gıdaların tüketimini azaltmaya yönelik davranış değişimini sağlamak amacıyla vergileme yapmakla birlikte elde edilen gelire özel bir fonksiyon yüklememe yöntemleri de kullanılabilir. Gıda üzerine uygulanan katma değer vergisi ile Avrupa Birliği'nde, genel hizmet vergisi ile Avustralya'da vergi gelirleri artırılırken, katma değer vergisi uygulanan ürünleri şişmanlatıcı gıdalar yönüyle "yağ vergisi" gibi adlarla genişleterek elde edilen geliri obeziteyle mücadele etme amaçlı bazı fonlara tahsis etme gibi uygulamalar da mevcuttur. Diğer yandan, obezite vergilemesiyle birlikte, gereksinim duyulan gıdalar ile haz veren gıdalar ayırımına dayalı olarak Belçika, Almanya, İrlanda, İtalya ve Birleşik Krallık'da çay, kahve ve süt gibi gıdalar düşük oranlarda vergilenmektedir (Caraher ve Cowburn, 2005: 1244). Sağlıklı gıdalara ilişkin vergi yükünün düşürülmesi obezite vergilemesinin ön koşulu olmamakla birlikte, yapılacak vergilemeyle hazineye gelir sağlama amacı güdülmeyen, obeziteye yol açan ürünlerden alınan vergilerin sağlığa yararlı ürünlerin sübvansede edilmesinde kullanımı tercihinin obeziteyle mücadeleye daha fazla katkı sunacağı da açıktır. Bu nedenle, sağlıksız gıdalara ilişkin vergi yükü artırılırken sağlıklı gıdalara ilişkin vergi yükünün azaltılması, obezite vergilerinden beklenen tüketici davranış

değişiminin ortaya çıkarılması amacına hizmet edebilecek stratejik bir yaklaşım olarak önem kazanmaktadır.

Obezite vergilemesinde, vergi konusu, belirlenen sınırlı sayıdaki gıda ürünleri dikkate alınarak tasarlanabilir ve bu şekilde vergilemede basitlik sağlanabilir. Bununla birlikte, obezite vergilerinin konusunun belirlenmesinde ürün içeriği de dikkate alınabilmektedir. Obezitenin önlenmesi amacıyla çikolataya vergi konulmasına ilişkin İskoçya parlamentosunda yapılan görüşmelerde; çikolatanın insanlara mutluluk veren gıda olma statüsünü kaybederek bazı insanlara zarar veren bir gıda niteliğine büründüğü, obeziteye neden ana unsur çikolata olmakla birlikte içeriğinde çikolata bulunan ürünler üzerinde de vergilendirme yapılmasıyla obeziteyle mücadelede gerçek bir fark yaratılabileceği (Lorenzi, 2010: 331) ifade edilmiştir. Söz konusu yaklaşım, obezite vergilerinin nihai ürün yerine ürün içeriğinde kullanılan un, şeker ve bazı yağlar dikkate alınarak tasarlanabilmesi seçeneğinin de mevcut olduğuna işaret etmektedir.

Bazı OECD ülkeleri 2011 ve 2012 yıllarında obeziteyle mücadele politikalarının bir parçası olarak içeceklere vergi uygulamaya başlamışlardır. Ancak, 2010 yılında, Danimarka'nın çikolata, dondurma, şekerli içecekler ve şekerlemeler üzerindeki özel tüketim vergisini %25 oranında artırarak obezite vergilemesine ilişkin dikkat çekici bir deneyim ortaya koyduğu da belirtilmelidir. Danimarka, 2011 yılında ise, mevcut durumda tüketicilerin kilogram başına 2,15 Euro ödediği hesaplanan ve %2,3'ün üzerinde doymuş yağlar içeren et, peynir, tereyağı, sofraya yağı, margarin ve atıştırmalıklar gibi ithal ya da yerli gıdalara ek vergi getirmiştir. Macaristan, aynı yıl, temel gıda maddelerini etkilemeyecek ve sağlıklı alternatifleri olan ürünler üzerinde uygulanmak üzere, yüksek şeker, tuz ya da kafein ihtiva eden işlenmiş gıdalardan bazılarında vergi uygulamaya başlamıştır. Finlandiya ise bisküvi, çörek ve hamur işi gıdalar dışındaki şekerleme ürünleri üzerinden kilogram başına 0,75 Euro vergi almayı ve meşrubat türü içeceklere litre başına 4,5 cent olarak uygulanan özel tüketim vergisini 7,5 cente yükseltmeyi tercih etmiştir. Fransa ise, 2012 yılında, üretici ve ithalatçılara şeker ilaveli ve suni tatlandırıcıları içecekler için litre başına 0,072 Euro vergi getirmiştir (OECD, 2012: 4).

Açıkça "obezite vergisi" olarak adlandırılmamakla birlikte obeziteyle mücadele amacına hizmet edebilecek nitelikte tüketim vergileri uygulayan ülkelerde farklı oranlarda vergileme yapıldığı görülmektedir. Gıdalara %25 oranında katma değer vergisi uygulayan Danimarka'nın da içinde bulunduğu bazı ülkeler tek oranlı vergileme yaparken, Birleşik Krallık'da %0 ve %17,5 olarak uygulandığı gibi iki farklı oranda ya da İrlanda'da %0, %4,3 ve %13,5 olarak uygulandığı gibi üç farklı oranda vergi uygulamayı tercih eden ülkeler de bulunmaktadır. İspanya, İrlanda, İtalya ve Lüksemburg gıdalarda %5'in altında

“süper indirim” olarak adlandırılan oranlarda katma değer vergisi uygulamaktadırlar. Avustralya’da ise, 2000 yılından bu yana uygulanan mal ve hizmet vergisinden temel gıda ürünlerinin tamamının istisna edilmesi yolu tercih edilmiştir (Caraher ve Cowburn, 2005: 1244).

Obezite vergisi niteliğindeki vergilerin uygulama sonuçlarına ilişkin yapılan çalışmalarda, sağlıklı gıdalara uygulanan vergilerin tüketimde azalma yarattığına ilişkin bulgular elde edilmiştir. Macaristan’da uygulanan vergi, ilk yıl, fiyatlar üzerinde %29 artışa, satışlarda ise %27 düşüşe yol açtığı, obezite vergilemesinin yarattığı diğer bir etkinin gıda üreticilerinin tahminen %40’ının vergiden kaçınacak şekilde ürünlerinin içeriğini yeniden formüle ettikleri, tahmin edilen gelirin %95’in üstünde gerçekleştiği görülmüştür. Fransa’da ise, alkolsüz içeceklere uygulanan verginin tüketimi yıllık bazda kişi başına 3,4 litre düşürdüğü tahmin edilmektedir (OECD, 2014: 6). Danimarka’da 2011 yılında doymuş yağ oranı %2,3’ü aşan gıdalara uygulanan obezite vergisi de Macaristan uygulamasına benzer sonuçlar üretmiştir. Tereyağı ve margarin gibi söz konusu vergiden en fazla etkilenen ürünlere ilişkin sonuçların analiz edildiği çalışmada; yağ tüketiminin %10-15 aralığında düşüş gösterdiği ortaya çıkmıştır (Jensen ve Smed, 2013: 18-19).

Gıda üzerinden sıfır oranında katma değer vergisi alınan Birleşik Krallık uygulaması incelendiğinde; abur cubur, paket servis, şişmanlatıcı ürünler ihtiva eden bazı ürünlerin %17,5 oranda vergiye tabi tutulmasının obeziteyle mücadeleye katkı sağladığı ifade edilebilir. (Leicester ve Windmeijer, 2004: 7). Bununla birlikte, Birleşik Krallık’da, dondurma ve şekerleme gibi haz verici gıdalar katma değer vergisine tabi tutulmakla birlikte kurabiye ve bisküvi gibi gıdaların sıfır oranında vergilenmesi (Caraher ve Cowburn, 2005: 1244) şişmanlatıcı özellikleri olmasına rağmen bazı ürünlerin vergiye tabi tutulmadığını ortaya çıkarmaktadır. Bu durumda, vergilendirilmemesi gereken bazı sağlıklı ürünlerin de vergiye tabi tutulması da dikkate alındığında, Birleşik Krallık’da obezitenin önlenmesine yönelik bir katma değer vergisi uygulamasından söz edilme imkânı kalmamaktadır. Fransa’da da, obeziteyle mücadele amaçlı vergilemede, Katma değer vergisi yönüyle Birleşik Krallık uygulamasına benzer özelliklere rastlanmaktadır. Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri ise, tam anlamıyla bir obezite vergisi mahiyetinde olmamakla birlikte, satış vergilerinde benzer uygulama yaparak sağlıklı gıdaların sağlıklı gıdalara göre daha ağır vergilendirilmesi yaklaşımını benimsemişlerdir (Leicester ve Windmeijer, 2004: 7-8). Bir diğer obezite vergilemesi Meksika’da yapılmaktadır. 2014 yılı Ocak ayında yürürlüğe konulan vergi, 100 gramında 275 Kcal’den fazla enerji içeren gıdalarda %8 oranında, şekerle tatlandırılan içeceklerde ise litre başına 1 peso (0.06 Euro) olarak uygulanmaktadır (OECD, 2014: 6).

Hollanda'da yapılan bir araştırmada; obeziteye yol açan yüksek enerjili gıdalara uygulanacak vergileme nedeniyle fiyatlarda ortaya çıkacak %50 oranındaki artışın hem yüksek hem de düşük gelir grubundaki bireylerin özellikle karbonhidrat içeren ürünleri %16 oranında daha az satın almasına yol açacağına ilişkin bulgulara ulaşılmıştır (Nederkoorn ve diğ., 2011: 764). Gıda fiyatındaki %10 oranındaki artışın tüketimi ortalama %2 değiştirdiğine, bu değişimin meyve ve sebze tüketimini 4-11 gram aralığında artırıp, şişmanlatıcı enerji yoğun gıdaların günlük tüketimini %0,58'den %0,76'ya varan oranlarda azalttığına ilişkin araştırma sonuçları da bulunmaktadır. Şekerli içecekler gibi talebin fiyat esnekliğinin yükseldiği ürünlerde ise aynı orandaki vergi tüketimde %8-10 aralığında düşüş sağlayabilir (EPHA, 2011). Brownell ve Frieden'e (2009: 1806) göre, karbonatlı gazlı içeceklerde %6,8 ve Coca-Cola'da %12 dolayındaki fiyat artışlarının tüketimde sırasıyla %7,8 ve %14,6 azalmaya yol açtığına ilişkin bulgulara da ulaşılmıştır. Söz konusu bulgular, şekerli içecekler uygulanacak vergilerle tüketicilerin daha sağlıklı içecekleri tercih etmelerine yönelik davranış değişimi yaratılabileceği ve vergi enstrümanı kullanılarak kalori alımının azaltılması suretiyle obeziteyle mücadele edilmesinin ekonomi prensiplerine uygun olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Obezitenin önemli sorun olduğu Fiji ve diğer Polinezya ülkelerinde de obezite vergilerinin çözüm araçları arasına katılması (EPHA, 2011) obeziteyle mücadelede vergilemenin küresel ölçekte bir cazibeye sahip olmaya başladığına işaret etmektedir. Ancak, halen, obezite vergilerinin dünya genelinde yaygın bir uygulama zemini bulduğunu ve uygulama sonuçlarının obeziteyle mücadelede vergilemeyi önemli bir enstrüman haline getirdiği yargısını üretecek yoğunlukta veri ürettiğini söyleme imkanı bulunmamaktadır. Bununla birlikte, Danimarka'da 2011 yılında doymuş yağ oranı yüksek yiyecekleri vergileme girişimi, her ne kadar onbeş ay uygulandıktan sonra söz konusu ürünlerin tüketime etkisinin az olması ve ekonomi üzerinde enflasyon gibi olumsuz etkiler ortaya çıkarması gibi nedenlerle kaldırılmış olsa da (Snowdon, 2013: 6), çeşitli Avrupa Birliği üyesi ülkelerdeki belirli gıda ürünlerini vergileme ya da gelecekte vergilemeyi tasarlama eğilimini yansıtmaktadır. Bu kapsamda, Macaristan'da üretici ya da ilk dağıtıcı adına tarh edilen "Halk Sağlığı Ürün Vergisi" (Public Health Product Tax) aşırı tuzlu, tatlı ya da yüksek kafein içeren ürünlere konulmak üzere aynı yıl ilan edilmiş, Fransa 2012 yılında meşrubatlar üzerindeki vergi oranını artırmış, İrlanda obeziteyle mücadele amacıyla meşrubat üzerinde vergi almayı planlamış; İngiltere Başbakanı tarafından, Danimarka'dakine benzer bir vergi konulabileceği ifade edilmiştir. Fransa'da palmiye yağı gibi ürünlerin ithalatında ton başına 300 Euro ekstra vergi alınması önerisi ise Senato tarafından reddedilmiştir. Halen palmiye yağından ton başına alınan 98,74 Euro, hindistancevizi yağı ve palmiye çekirdeği yağından ton başına alınan 107,80 Euro vergi üreticileri bu yağlardan vazgeçirerek diğer bitki yağlarını kullanırmaya yöneltebilmektedir (Alemanno

ve Carreno, 2013: 98). Farklı coğrafyalarda yer alan çok sayıda ülkede yapılan gıda vergilemesine ilişkin düzenlemeler obezite vergileri tartışmalarının teorik boyuttan uygulama boyutuna taşınmaya başladığı (EPHA, 2011) tespitini doğrular niteliktedir.

3. Gıda Vergilemesinin Obeziteyi Önleme Amaçlı Kullanımının Değerlendirilmesi

Tüketim vergisi olarak tasarlanan obezite vergileri bazı karakteristik sakıncalar taşımakta olup söz konusu sakıncaların ilk sırasında adalet kaygıları yer almaktadır. Bir başka ifadeyle, gıda ürünleri alım satımına düz oranlı ya da maktu olarak tüketim vergisi olarak uygulanan obezite vergileri, kişilerin geliri arttıkça gelir içerisindeki vergi payının azalması nedeniyle gerileyici (regressive) niteliktedir. Bu nitelik, gıda vergileri üzerine uygulanan obezite vergilerini dikey vergi adaletine aykırı bir noktaya konumlandırmaktadır. Allais ve diğ.'ne (2010: 243) göre, önemli bir gelir artışı sağlansa da, obezite vergilerinin olumsuz yanı uygulanan vergilerin kabul edilemez ölçüde azalan oranlı oluşudur. Nihai tüketicilerin tüketim vergilerinden en fazla etkilenen kitle olmaları (Ayyıldız ve Demirli, 2015: 65) ve düşük gelirli hanehalkının daha çok sağlıksız gıdalar tükettiği öngörüsü (Turunç, 2014: 7) obezite vergilerinin azalan oranlı etki yaratarak adaletsiz bir nitelik kazanmasına yol açan etkenlerdendir. Bununla birlikte, gıda vergilemesi seçici bir yaklaşımla tasarlanarak obezite vergilerinin en önemli sakıncası olan adalet sorunu azaltılabileceği gibi obeziteyi önlemeye ilişkin vergilemeden beklenen etkinlik de artırılabilir.

Obezite vergilerinin gerileyici olma niteliği nedeniyle düşük gelir grubuna mensup hanehalkı üzerindeki etkisinin giderilmesinde sağlıklı gıdalara ilişkin tüketim vergileri yükünün azaltılması hem vergi adaleti hem de obeziteyle mücadeleye pozitif yansıtacak bir çözüm olabilir. Powell ve Chriqui (2011: 2) obeziteye yol açan gıdalardan elde edilen vergi geliriyle meyve ve sebze gibi ürünler sübvansede edilerek gıda vergilemesinin doğasından kaynaklanan azalan oranlı etkinin giderilmesine yardım edebileceğini ileri sürmektedir. Witkos ve diğ. (2008: 175), aynı yaklaşımla, gıda maddelerine uygulanan vergilerin yoksul halkı daha çok etkileyecek olması nedeniyle, eş zamanlı olarak sağlıklı gıdalar üzerindeki vergilerin hafifletilerek sağlıklı gıda fiyatlarının sağlıksız gıda fiyatları karşısında avantajlı hale getirilmesiyle sağlıksız gıdalar yerine sağlıklı gıdaların ikame edileceğini ileri sürmektedir. Söz konusu yaklaşım, düşük gelir grupları aleyhine toplam vergi yükünde artış olmaksızın obeziteyi önleme odaklı gıda vergileri tasarımının, obezite vergilemesini adalet ve etkinlik boyutlarıyla kabul edilebilir hale getirilebileceğini ortaya koymaktadır. Öte yandan, obezite vergilemesiyle elde edilen gelirin yoksul halkın obezite bağlantılı hastalıklarının tedavisinde kullanılması da bir seçenektir. Bu seçeneğin uygulamaya koyulması obezite vergilerinin gerileyici olmalarından kaynaklanan ve refah kaybına yol

açtığı düşünülen etkilerinin hafifletilmesine katkı sağlayabilirse de, sağlıklı gıdalara ilişkin vergi yükünün azaltılması seçeneğinin obeziteyi önlemede sağlayacağı katkının daha fazla olacağı değerlendirilmektedir.

Obeziteyle mücadele amaçlı gıda vergilemesi nedeniyle ortaya çıkacak piyasa aksaklıklarından bir diğeri de yükselen fiyatların düşük fiyat ve kalitede ürünlerin satıldığı kayıt dışı piyasanın oluşmasına zemin hazırlaması olarak ifade edilebilir. Bu durumda, obeziteye neden olan yiyecek ve içeceklere, dolayısıyla obezite kaynaklı sağlık sorunlarına yol açan ürünlere uygulanan vergileri de kapsamına alan; tüketimlerinin inelastik olmaları, bir başka ifadeyle, bağımlılık yaratmaları ve negatif dışsallıklara yol açmaları nedeniyle günah olarak tanımlanan ve mal ve hizmetlere uygulanan günah vergileri aracılığıyla erdemsiz malların toplum refahı ve sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerinin giderilebileceği (Bülbül, 2013: 167-169) düşüncesi destek bulan bir yaklaşım olsa da, eş zamanlı olarak, kayıt dışı piyasa oluşumuyla mücadele gereği ortaya çıkmaktadır. Sirico'ya (1995: 4-8) göre, günah vergilerinin mal ya da hizmet maliyetlerinde ortaya çıkaracağı artış ve ürünlere olan talebin yüksekliği yer altı piyasası oluşmasına yol açacaktır. Yer altı piyasası ise; kanunlara karşı yüksek risk almaya gönüllü satıcıların aşırı kazanç sağlamasına, söz konusu ürünleri kullanan ve kanunlara uyumlu kişilerin ise yüksek fiyat ödemelerine neden olmaktadır. Danimarka'da uygulanan doymuş yağlar içeren gıdalara uygulanan obezite niteliğindeki vergi nedeniyle talebin, yüksek fiyatla satış yapan mağazalardan iskonto uygulayarak düşük fiyatla satış yapan mağazalara yöneldiğinin ortaya çıkması (Jensen ve Smed, 2013: 18) vergileme nedeniyle ortaya çıkabilecek yer altı piyasası tehlikesine işaret etmektedir. Şekerli ve tuzlu abur cubur gibi bağımlılık yaratabilecek nitelikteki ürünlere ilişkin oluşacak kayıt dışı ve asgari kalite standartlarından yoksun ürünlere ilişkin piyasanın mali kayıplar kadar önemli sağlık sorunlarını da beraberinde getireceği açıktır. Bu nedenle, tüketimi kısıtlamak amacıyla vergileme yapılacak gıdalara ilişkin oluşabilecek kayıt dışı piyasanın engellenmesine karşı alınacak tedbirlerin de obezite vergilemesine ilişkin politikanın bir parçası olarak planlanması gerekmektedir.

Vergiler aracılığıyla fiyatın yükselmesi ve tüketimin düşürülmesi politikasının obeziteye yol açan gıdaların haz verici ve bağımlılık yaratıcı niteliklerinden kaynaklanan düşük fiyat elastikiyeti nedeniyle başarılı olamayacağı da ileri sürülmektedir. Wansink ve Huckaboe'ye (2005: 7) göre, haz vermeye yönelik şeker ve abur cubur gibi talep elastikiyeti düşük ürünlerde az miktarda fiyat yükselmesi halinde aynı ürünler yine de satın alınmaya devam edilebilir veya tercihler başka markalı aynı cins ürünlere kayabilir. Fiyatların yüksek oranda yükselmesi durumunda, insanların başka alternatif cinsteki ürünlere yönelmesi olası olsa da, bu durum, daha sağlıklı ürünlerin tercih edileceği anlamına gelmemektedir. Dolayısıyla, enerji yoğun sağlıksız gıdalara

uygulanan vergilemenin obeziteyi önlemede başarılı olması için vergi oranlarının yüksek belirlenmesi ve vergiye tabi tutulan ürünlerin daha düşük fiyatlı sağlıklı ikamelerinin olmaması gerekir (Powell ve Chriqui, 2011: 2). Powell ve Chaloupka (2009: 249) tarafından yapılan araştırmada, vergilemenin araç olarak kullanıldığı durumda sağlıklı gıdaların fiyatlarının yükselmesi nedeniyle tüketimlerinde azalma ortaya çıkacak olmakla birlikte, söz konusu gıdalara olan talebin inelastik olması nedeniyle düşük orandaki vergilemenin obeziteyle mücadelede etkinlik sağlayacak ölçüde tüketimi kısımayacağı, yeterli ağırlıkta vergileme yapılması durumunda ise tüketimin kayda değer ölçüde azalarak obezitenin önlenmesine önemli katkı sağlanacağı tespit edilmiştir. Tüketicilerin fiyat değişimlerine daha az duyarlı oldukları tüketim mallarının talep elastikiyetleriyle ters orantılı vergilenmesini öneren Ramsey Kuralının vergi oranlarının belirlenmesinde çıkar gruplarının politik güç üzerindeki etkinliğini göz ardı etmesi (Holcombe, 1998: 362) nedeniyle taşıdığı zafiyet, yüksek vergi yüküne neden olacak obezite vergilerinin ihdasında ve oranlarının belirlenmesinde politik sahiplenmenin önemini ortaya çıkarmaktadır. Bununla birlikte, obezite vergilerinden beklenen etkinliğin yüksek vergi yükü oluşturularak sağlanabileceği görüşü, vergilemeye ilişkin kamuoyu ve dolayısıyla politik desteği olumsuz yönde etkileyecek bir unsur olacaktır.

Obeziteye neden olan gıdaları kavrayacak şekilde vergi oranlarının makul düzeyde belirlendiği bir vergileme seçeneğinden de söz edilebilir. Bu seçeneğin tercih edilmesi halinde, vergilemeden beklenen tüketici davranışlarını değiştirme etkisi geri plana düşmekte ve hazineye gelir sağlama amacı öne çıkmaktadır. Bir başka ifadeyle, abur cubur gibi ürünlerin düşük oranda vergilenmesiyle bireylerin beslenme kalitesi ve sağlıkları üzerinde önemli derecede etki sağlanamayacak, yalnızca vergi gelirlerinde bir artış sağlanabilecektir (Kuchler, 2004: 10). Ancak, vergi gelirinde artış beklentisinin, obezite vergilerini de kapsamına alan günah vergilerine ilişkin kamu politikasını oluşturanlarda istenmeyen davranışları engellemek ile bütçeye gelir sağlamak için bu davranışları teşvik etmek arasında ikilem yaratarak ahlaki tehlike doğurma riski de bulunmaktadır (Charles, 2002). Bu nedenle, belirlenen gıdalara uygulanacak vergilerin obeziteyle mücadeleye katkı sağlama amacına uygun dizayn edilmesi ve teoride belirlenen politikaya uygulamada sadık kalınması obezite vergilemesinin başarısında belirleyici olacaktır. Obezite vergilemesinden beklenen tüketici davranışlarında yaratması beklenen değişimden yoksun olan düşük oranlı vergileme seçeneğinin ise obeziteyle mücadeleye önemli bir katkı sağlamayacağı değerlendirilmektedir.

Yüksek enerjili gıdaları aşırı tüketenlerin bu gıdalara bağımlılıkları nedeniyle taleplerinin inelastik olmasından ötürü, obezite vergilerinin, obez insanların satın alma davranışları üzerinde obez olmayanlara göre daha az etkili olacağı da ileri sürülebilir. Diğer yandan, obez bireylerin geliri arttıkça verginin etkisinde ortaya çıkacak azalma da obezite vergilerinden beklenen davranış

değişimi etkisini düşürebilecektir (Nederkoorn ve diğ., 2011: 760-761). Bu yaklaşım, sağlıklı beslenen ancak az da olsa haz verici gıdaları tüketen ve yüksek gelire sahip olmayan bireylerin obezite vergilerinden en çok etkilenen hanehalkı grubu olacağı sonucunu doğurmaktadır. Bu durumda, beklenen davranış değişiminin ortaya çıkması beklenemese de, obezite vergilerinden elde edilen gelir obeziteyle mücadeleye katkı sağlamak üzere kullanılarak sınırlı bir fayda sağlanabilir. Stastny (2004: 34) ise, açıklanan sakıncalar nedeniyle, obezite vergilerinin maliyetinin faydasından çok olacağı ve net fayda sağlanamayacağından obeziteyle mücadelede vergi dışı araçların kullanılması gerektiği görüşündedir.

Sirico'ya (1995: 8-9) göre, obezite vergileri, tüketicilerin gelirini azaltması; üreticilerin kârını azaltarak yatırımları, ücretleri ve iş hacmini düşürmesi; bağımlılık yaratan tüketim alışkanlıklarını kayda değer derecede caydırma olasılığının olmaması; vergi uygulanan ürünlere ilişkin sektörlerin kayıt dışına taşınarak hazinenin gelir kaybına uğrayacak olması; insanları alışkanlıklarını aynı fiyatla sürdürmek için kalitesiz ürünlere yöneltmesi; yolsuzluk, şiddet ve kanunların ihlaline yol açan yer altı ekonomisi ortaya çıkarması; kamu politikası oluşturanları istenmeyen ürünlerin tüketiminden vazgeçirme amacı ile gelir sağlama amacı arasında ahlaki tehlike riski ile karşı karşıya bırakması yönleriyle eleştirilebilir. %10 oranında uygulanan bir advolerem obezite vergisinin refahı artırmayacağı, şişmanlatıcı ürünlere talebin inelastik olması nedeniyle bu ürünlerin tüketiminin önemli sayılabilecek ölçüde azalmayacağı, refah kaybının vergi gelirlerinde ortaya çıkacak artışın az da olsa üstünde olacağı, gerileyici etkinin oldukça yüksek olacağı da (Chouinard ve diğ., 2007) ileri sürülmektedir. Turan ve Yurdakul'a (2009: 10-11) göre de; yolsuzluk ve suça neden olan yeraltı piyasasının oluşmasına sebep olmak suretiyle vergi gelirlerinde azalış ortaya çıkaran, tüketicileri daha zararlı ürünlere yönlterek sosyal ve ekonomik sonuçlara yol açan ve ekonomik ortamın vergi artışlarına müsait olmaması nedeniyle popülerliklerinden faydalanarak kapsamı ve oranlarında son dönemlerde artış ortaya çıkan obezite vergilerinin de dâhil olduğu günah vergilerine karşı çıkılması gerekmektedir.

Obezite bağımlılığıyla mücadele toplum sağlığı açısından önemli olsa da, mücadelenin ekonomik gerekçesi olarak ifade edilen obez bireylere ilişkin sağlık harcamalarının uzun dönemde düşürülmesi noktasından hareket edildiğinde, ilgi çekici bir yaklaşımla, obezlerin sağlıklı bireylere oranla daha kısa olan yaşam süreleri nedeniyle devletin sağlık harcamalarında tasarruf edeceği, dolayısıyla, obezite vergilerinin ekonomik dayanağı bulunmadığı da (Van Baal ve diğ., 2008: 242) savunulmaktadır. Bununla birlikte, obez bireylerin kısa yaşam süresi nedeniyle sağlık harcamalarından yapılacak tasarrufu sağlıklı beslenen bireylerin uzun yaşamlarında ortaya çıkacak refah artışıyla eşleştiren yaklaşımın, çağdaş toplumlarda kabul görebilecek bir politika olarak değerlendirilemeyeceği açıktır.

Brownell ve Frieden'e (2009: 1806) göre, obezite vergilerine; gerileyici olmaları, insanların beslenme zorunlulukları nedeniyle alkol ve sigara vergileriyle karşılaştırılmayacağı, sadece belli gıdaların vergilenmesinin adaletsiz olacağı gibi açılardan çıkmaktadır. Bununla birlikte, şekerli içeceklerin yaşam için gerekli olmadığı hususu göz önüne alındığında, söz konusu ürünlere konulacak vergi yoluyla düşecek tüketim obezite bağlantılı hastalıklara büyük oranda maruz kalan düşük geliri hanehalkına en büyük faydayı sağlayabilir. Bu nedenle, vergileme tek başına obezite problemini çözemese de diğer mücadele yöntemleriyle birlikte kullanılmaması için neden bulunmamaktadır. Clark ve Dittrich'e (2010: 389) göre ise, tütün üretimi üzerine vergi konularak tüketim azaltılabilirse de, obeziteye neden olan gıdaların tespit edilerek vergilendirilmesi yoluyla tüketimin azaltılması daha karmaşıktır. Bu nedenle, obeziteyle mücadelede vergileme aracının etkinliği, daha az yemek yeme ve egzersiz yapma gibi yöntemleri de kapsayan diğer mücadele yöntemleriyle kombine şekilde uygulanarak artırılabilir.

Sağlıksız gıdaların satışının ve tüketimin düşürülmesi ile obeziteyi önleme programlarını finanse edecek gelir artışının sağlanması olarak belirginleşen amaçlarla obeziteyle mücadelede kullanılan vergi politikasında (Allais ve diğ., 2010: 243) verginin konusu ve miktarı da söz konusu amaçlara bağlı olarak belirlenmektedir (Powell ve Chriqui, 2011: 2). Bireysel tüketimi sağlıklı gıdalara yönlendirme işlevinden ziyade, obeziteyi önleme ve obezite kaynaklı sağlık sorunlarının tedavisine yönelik kaynak temini amacıyla bazı gıdalara vergi indirimini içermeyen bir yaklaşımla uygulanan obezite vergilemesi sağlıksız ürün tüketiminin tüm maliyetlerinin fiyat mekanizması aracılığıyla içselleştirilerek obez bireylere yüklenmesi sonucunu doğurması yanında vergilemenin mali amaçlı olması anlamına da gelmektedir. Tercihin mali amaçlı kullanılması, eş zamanlı olarak vergi indirim mekanizmasının kullanılmasıyla oluşacak sağlıklı gıdaların tüketimi teşvik unsurunu politika dışı bırakması nedeniyle obezite vergilerinden beklenen etkinlikte kayıp ortaya çıkarabilecektir. Bu durumda, obezite vergilerinin, mali amaçlı olmayan vergiler kapsamında değerlendirilerek, toplam vergi yükünde artış olmaksızın tüketici tercihlerini sağlıklı gıdalara yönlendirecek şekilde tasarlanması önemli hale gelmektedir.

4. Türk Vergi Sistemi ve Obeziteyle Mücadele

4.1. Türk Vergi Sistemi'nde Mevcut Gıda Vergilemesine İlişkin Düzenlemeler ve Obezite İlişkisi

Türkiye'de, dünya genelinde olduğu gibi, toplumun büyük bir bölümü obezite sorunu ile karşı karşıya bulunmaktadır. 15 ve üstü yaş grubu özelinde; 2008 yılında %15,2 olan obezite oranı 2014 yılında %31,1 oranında artış göstererek %19,9'a ulaşmış, artış oranı kadınlarda %32,3, erkeklerde ise %24

olarak ölçülmüştür. Obez olmamakla birlikte fazla kilolular da dâhil edildiğinde kadınların %53,8'inin, erkeklerin %53,5'inin obezite sorunuyla karşı karşıya bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Seçilmiş OECD ülkeleriyle kıyaslandığında ise, %28,7 ile en yüksek obezite oranına sahip A %22,2 oranı ile ikinci İzlanda'nın ardından %19,9'luk oranla Türkiye yüksek obezite oranına sahip üçüncü ülke olmaktadır (TÜİK, 2015). Karşı karşıya bulunulan obezite sorununun ulaştığı yüksek seviye, obeziteyle mücadelede vergilemeden yararlanma yaklaşımının Türkiye açısından da uygulanabilir bir seçenek olarak ele alınması gereğini ortaya çıkarmaktadır.

Türk Vergi Sistemi obeziteyle mücadeleye katkısı boyutuyla ele alındığında, öncelikle, tüketici davranışları üzerindeki etkisinin yüksekliği ve kavradığı vergi tabanının genişliği nedeniyle 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu'nun⁵ analiz edilmesi gerekir. Katma Değer Vergisi, bahsi geçen Kanunun 1/1. maddesi uyarınca konusu "ticarî, sınaî, ziraî faaliyet ve serbest meslek faaliyeti çerçevesinde yapılan teslim ve hizmetler" olan ve gıda ürünleri üzerine de uygulanan bir yaygın tüketim vergisidir. Bu nedenle, obeziteye neden olduğu düşünülen sağlıksız gıdalar ile dengeli beslenmeye katkı sağlayan gıdaların katma değer vergisi karşısındaki durumu Türk Vergi Sisteminin obeziteyle mücadelede konumlandığı noktanın tespitini sağlayacaktır.

Katma Değer Vergisine ilişki yapılan düzenlemelerle bazı gıda ürünleri, toptan ve perakende teslimlere göre de farklılaşabilen şekilde, vergiye tabi tutulmaktadır. Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 28. maddesinin Bakanlar Kurulu'na verdiği yetkiye dayanılarak mal ve hizmetlere uygulanacak katma değer vergisi oranlarının tespit edildiği I Sayılı Listede⁶ yer alan gıda ürünleri %1 oranında vergilendirilmektedir. Bu kapsamda vergilendirilen gıda ürünlerinin bir kısmını kuru yemiş niteliğindeki kuru üzüm, kuru incir, kuru kayısı, ceviz, fındık, antep fıstığı, çam fıstığı, yer fıstığı, kestane, leblebi, ayçiçeği çekirdeği ve kabak çekirdeği oluşturmaktadır. Buğday, bulgur, arpa, mısır, yulaf, çavdar, darı, çeltik, pirinç, soya, kuru fasulye, kuru barbunya, kuru bakla, nohut, mercimek, patates, kuru soğan, sarımsak, zeytin, zeytinyağı; horozlar, tavuklar, ördekler, kazlar, hindiler gibi kümes hayvanlarının etleri ve yenilen sakatatları hariç yenilen etler ve yenilen sakatatlar da düşük katma değer vergisi oranı olan %1 oranıyla vergilendirilen gıda ürünleri arasına dâhil edilmekle birlikte, bahse konu ürünlerin perakende safhadaki teslimlerinde katma değer vergisi %8 oranında uygulanmaktadır. Buğday unu, yufka, ekmek (buğday unu, kepek, su, tuz, maya, şeker, enzimler, enzim kaynağı olarak malt unu, vitalgluten ve Türk

⁵ Katma Değer Vergisi Kanunu. (1984). *T. C. Resmi Gazete*, 18563, 2 Kasım 1984.

⁶ Gelir İdaresi Başkanlığı, *Güncel KDV Oranları*. <http://www.gib.gov.tr/node/108756> (Erişim Tarihi: 01 Haziran 2016).

Gıda Kodeksine göre izin verilen katkı maddeleri ile toplamda %5 oranını geçmemek kaydıyla çeşni maddeleri, diğer tahıllar, soya unu, baklagil unları, yağ, süt, süt ürünleri, bitkisel lif ve benzeri maddeler ilave edilmek suretiyle imal edilen ekmekler), teslimlerinde de %1 oranında katma değer vergisi uygulanmaktadır.

Gıda ürünlerinin önemli bir kısmı ise II Sayılı Liste kapsamına alınarak %8 oranında katma değer vergisine tabi tutulmaktadır. Tavuklar, ördekler, kazlar, hindiler gibi kümes hayvanlarının etleri ve yenilen sakatatları; balıklar, kabuklu hayvanlar, yumuşakçalar ve suda yaşayan diğer omurgasız hayvanlar ile süt ürünleri; kuş ve kümes hayvanlarının yumurtaları; tabii bal; yenilebilir hayvansal menşeli ürünler bu kapsamda vergilenen ürünlerdendir. Yenilen sebzeler ve bazı kök ve yumrular; yenilen meyvalar ve yenilen sert kabuklu meyvalar; turunçgillerin, kavunların ve karpuzların kabukları; kahve, çay, paraguay çayı ve baharatlar da %8 katma değer vergisi uygulanan gıda ürünleri arasındadır. Hububat; değirmencilik ürünleri; malt; nişasta; inülin; buğday gluteni; sebze ve meyveler, bunların tohum, çekirdek ve sporları, nane, şeker kamışı, pamuk tohumu ve çiğiti, yağlı tohum ve meyvelerin un ve kaba unları; yağlardan insan gıdası olarak kullanılmaya elverişli olanlar ile bunların üretiminde kullanılmaya elverişli olan ham yağlar; et, balık, kabuklu hayvanlar, yumuşakçalar veya diğer su omurgasızlarının müstahzarları da II sayılı liste kapsamında vergilenmektedir. Şeker ve şeker mamulleri; kakao ve kakao müstahzarları; hububat, un, nişasta veya süt müstahzarları; pastacılık ürünleri; sebzeler, meyveler, sert kabuklu meyveler ve bitkilerin diğer kısımlarından elde edilen müstahzarlar; yenilen çeşitli gıda müstahzarları; su ve meşrubatlar da teslimlerinde %8 oranında katma değer vergisi uygulanacak gıda ürünleri kapsamına dâhil edilmişlerdir. Bu bölümdeki malların (I) sayılı listede de yer alması halinde, (I) sayılı listede belirlenen oranlar uygulanır. (I) ve (II) Sayılı Liste kapsamında bulunmayan gıda maddelerine ise %18 oranında katma değer vergisi uygulanmaktadır.

Türkiye’de gıda maddelerine uygulanan katma değer vergisi oranları incelendiğinde, vergilemenin obeziteyle mücadele amacına göre tasarlanmadığı anlaşılmaktadır. Şöyle ki; obeziteye yol açtığı değerlendirilen karbonhidrat içerikli ürünler arasında yer alan buğday unundan imal edilen ekmekler ve yufka ile şeker ve şeker mamulleri ve yağların teslimleri %1 ve %8 gibi düşük oranlarda vergiye tabi tutulmaktadır. Bu durum, gıda ürünlerine uygulanacak katma değer vergisi oranlarının belirlenmesinde obeziteyle bağlantı kurulmadığını ortaya koymaktadır. Diğer yandan, Türkiye’de uygulanan tüketim vergileri arasında yer almakla birlikte tespit edilen vergi konuları nedeniyle sınırlı bir hedef kitlesi olan özel tüketim vergisinin de obeziteyle mücadele amaçlı tasarlandığı söylenemez. 4760 sayılı kanun kapsamında uygulanan Özel

Tüketim Vergisi Kanunu'nun⁷ (III) Sayılı Listesi⁸ uyarınca kolalı gazozların ithalatı veya imal ya da inşa edenler tarafından tesliminin %25 oranında vergiye tabi tutulması bu anlamda olumlu, ancak etkisi sınırlı bir uygulama olarak değerlendirilebilir.

4.2. Türk Vergi Sisteminin Obeziteyle Mücadeleye Katkı Sağlama Amaçlı İşlevselleştirilmesi

Türk Vergi Sistemi obeziteyle mücadelede katkı sağlayacak şekilde tasarlanmamakla birlikte, bu durum, obezitenin önlenmesine ilişkin kamu politikası oluşturulmasında vergileme enstrümanının destek bulmadığı anlamına da gelmemektedir. Bu anlamda, Türkiye'de obeziteyle etkin şekilde mücadele etmeyi ana amaç olarak belirleyen Türkiye Sağlıklı Beslenme ve Hareketli Hayat Programı'nda (2013-2017) belirlenen stratejiler arasında "Az miktarda tüketilmesi gereken gıdaların vergilerinde artış, teşvik edilen gıdalarda ise fiyat sübvansiyonu veya üretimin teşviki için gerekli önlemlerin alınmasının sağlanması"na yer verilmiştir. "Tuz, şeker ve yağ içeriği yüksek gıdalara yönelik vergilerin artırılması" ve "temel gıdalara yönelik vergi indirimi yapılması" söz konusu stratejinin aktiviteleri olarak belirlenmiş, "sektör direnci" ve "konuya gereken önemin verilmemesi" muhtemel güçlükler olarak ifade edilmiştir (Türkiye Halk Sağlığı Kurumu, 2013: 35, 61). Söz konusu program obeziteyle mücadelede vergi aracının kullanılması yaklaşımının kamu politikasına dönüşebilecek ölçüde benimsendiğini göstermekle birlikte, teorik sahiplenmenin hukuki metinlere yansımaları uygulamada karşılık bulma aşamasına geçmediği söylenebilir. Türk Vergi Sistemi'nden obeziteyle mücadelede yararlanılmasına yönelik kamu politikasının hayata geçirilmesinde, öncelikle, ayrı bir "obezite vergisi" ihdası ya da mevcut vergilerin tüketici davranışlarının değiştirilmesi amacıyla revizesi seçeneklerinden hangisinin benimseneceği kararının verilmesi gerekir. Ayyıldız ve Demirli'ye (2015: 75) göre, Türkiye'de obezite vergisinin etkinliği; kamuoyu desteğinin sağlanması ve gelir dağılımı etkileri gözetilerek ayrı bir vergi olarak ihdası suretiyle sağlanabilir. Bununla birlikte, obezite vergisi niteliğinde yeni bir vergi ihdasına karşı, verginin konusu olacak ürünlerin üreticileri tarafından direnç gösterilme olasılığının yüksekliği bu anlamda politik desteği zayıflatabilir. Politik desteği belirleyecek unsurlar arasında obezite vergisi yükünü taşıyacak toplum kesimi tarafından oluşturulacak kamuoyu direnci de öne çıkmaktadır. Üstelik, obeziteye yol açtığı değerlendirilen ürünlere uygulanacak verginin etkin olması, bir diğer ifadeyle, tüketicilerde söz konusu ürünleri tüketmekten vazgeçmeye yönelik davranış değişimi yaratması için vergi yükünün optimalden yüksek belirlenmesi gereği de

⁷ Özel Tüketim Vergisi Kanunu. (2002). *T. C. Resmi Gazete*, 24783, 12 Haziran 2002.

⁸ *Özel Tüketim Vergisi Tutarları ve Oranları*. <http://www.gib.gov.tr/yaritim-ve-kaynaklar/yararli-bilgiler/ozel-tuketim-vergisi-tutarlari-ve-oranlari> (Erişim Tarihi: 01 Nisan 2016).

üretici ve tüketicilerin vergiye karşı göstereceği tepkinin derecesinde artış anlamına gelecektir.

Allais ve diğ. (2010: 230), obezite vergisinin yüksek kalorili gıdalar üzerinde %10 oranında uygulanması durumunda vücut ağırlığı üzerindeki etkisinin kısa dönemde küçük, uzun dönemde büyük olacağına; bazı çalışmalarda uzun dönem etkisinin yedi yılın üzerinde ortaya çıkabileceğine ilişkin bulgulara işaret etmişlerdir. Söz konusu bulgular, obezite vergilerinin üreteceği sağlıklı beslenmeye ilişkin anlamlı sonuçların topluma yansımada ihtiyaç duyulan zamanın uzunluğunu vurgulaması yönüyle önemlidir. Obezite vergilerinin sağlıklı toplum oluşmasındaki rolünün uzun yıllar içinde ortaya çıkacak olması, yeni bir vergi ihdasına karşı kamuoyu desteğini ve dolayısıyla politik desteği zayıflatabilir.

Vergi sistemine yeni bir vergi ihdasında ortaya çıkma olasılığı yüksek kamuoyu direnci nedeniyle, uygulamada olan katma değer vergisi ve özel tüketim vergisinden yararlanmak suretiyle Türk Vergi Sistemi'ne obeziteyle mücadele amaçlı vergilemeye yönelik etkinlik kazandırılabilir. Tüketim vergisi niteliğindeki söz konusu vergilerden yararlanarak tüketici davranışlarının obeziteye neden olan sağlığa zararlı yiyecek ve içeceklerden sağlıklı gıdalara yönlendirecek şekilde değiştirilmesi obeziteyi önleme amaçlı vergi düzenlemelerinin temel yaklaşımı olmalıdır. Sağlıklı beslenmeye olan katkılarından ötürü bazı gıdalarda vergilemeden vazgeçilmesi veya düşük oranda bir vergileme yapılması obeziteyi önlemeye ilişkin işlevi yanında obezite odaklı vergilemeye ilişkin kamuoyu desteğinin sağlanmasına da önemli katkı sağlayabilir. Dolayısıyla, obezite vergisi niteliğinde yeni bir vergi ihdası yerine, halen uygulanmakta olan tüketim vergilerinin obeziteyle mücadeleye yönelik kullanımının Türkiye için uygun seçenek olduğu değerlendirilmektedir. Bu durumda, yapılması gereken; hangi ürünlerin hangi oranlarda vergileneceğine ilişkin belirleme yapılmasıdır.

Gıda çeşitlerinin çokluğu, caydırma ve özendirme etkisi yaratılacak şekilde hangi gıdaların, ne ölçüde vergilendirileceğine ilişkin güçlük ortaya çıkarmaktadır (Gökbunar ve diğ., 2015: 592). Obezite vergilerinin tüketim vergisi olarak tasarlanmasının fiyatlar üzerindeki etkisi ve bununla bağlantılı olarak obeziteyi önleme potansiyeli daha yüksek olmakla birlikte, yiyecek ve içecek vergilemesinde en büyük zorluklardan biri neyin vergileneceğidir. İçeriğine göre göre besin değeri düşük gıdalar tespit edilerek ya da gıdaları obeziteye neden olma durumuna göre kategorize edip sebze ve meyve ve düşük yağlı süt gibi kategorileri vergi dışı bırakıp diğer kategorilere gıda vergilemesi yapılabilir. Vergilemede dikkate alınacak ürün kategorilerinin geniş tutulması, obeziteye yol açan ikame ürün seçeneklerini de kapsama alarak, toplam kalori alımı ve vücut ağırlığının düşürülmesinde başarı olasılığını artıracaktır (Powell ve Chriqui,

2011: 10-11). Pratt'a (2012, 140) göre, beslenme açısından zengin, nötr ve fakir gıdaların sınıflandırılmasının yapılması obezite vergileri aracılığıyla toplum sağlığının geliştirilmesine ilişkin başlangıç noktası olabilir. Akar'a (2015: 42-43) göre de; cips, aşırı kafein ve tuz içeren ürünlere yönelik obezite vergisi Türkiye için birinci tercih olarak düşünülse de, oy maksimizasyonu ve istihdamda ortaya çıkabilecek sorunlar nedeniyle mevcut vergilerde sağlıklı ve enerji seyrek gıdalardan çok, sağlıksız ve yüksek enerji veren gıdalardan az vergi alınması ikinci en iyi seçenek olarak düşünülebilir. Bu amaçla, %8 oranında katma değer vergisine tabi margarin, şeker ve şekerli mamuller ve kolalı ve meyveli gazozlar gibi ürünler daha yüksek oranda vergilendirilirken, sebze, meyve, süt ve süt ürünleri daha düşük oranda vergilendirilerek tüketici davranışlarının bilinçlendirilmesi, ek vergi geliri elde edilmesi ve obeziteden kaynaklanan sağlık giderlerinin azaltılması sağlanabilir. Dolayısıyla, obezite vergilemesinden beklenen sağlıksız ürünlerin tüketiminden vazgeçirmeye yönelik tüketici davranış değişikiminin ortaya çıkarılmasına yönelik etkinlik vergilenecek gıdaların doğru şekilde kategorize edilmesiyle doğru orantılı bir şekilde artacaktır.

Tüketim vergileri olan katma değer vergisi ve özel tüketim vergisi kullanılarak fiyat mekanizması aracılığıyla tüketicilerin sağlıksız gıdalar yerine daha sağlıklı gıdalara yönelik davranış değişikiminin ortaya çıkarılması yaklaşımının teoriden pratiğe dönüştürülmesinde, öncelikle, obeziteye neden olan sağlıksız gıdalar ve sağlıklı gıdaların detaylı sınıflandırılması gereği ortaya çıkmaktadır. Yiyecek ve içeceklerin içerikleri de dikkate alınarak ilgili bilim dallarının katkı vereceği çalışma, obezitenin nedenleri ve mücadelede kullanılacak beslenme şekli konusunda sağlanamayan konsensüs dikkate alındığında, vergilemenin obeziteyle mücadele amaçlı kullanımını uygulamasının en zor safhası olarak ifade edilebilir. Bilimsel verilere göre yiyecek ve içeceklerin obezite odaklı sınıflandırılması ve yeni bulgulara göre güncellenmesi vergilemeden beklenen etkinin sağlanmasının ön koşulu olarak kabul edilmelidir. Bu durumda, yapılacak gıda sınıflandırmasının obeziteye yol açan sağlıksız gıdaların tespitinde ulaşılabilecek isabet oranı ve birbirinin yerine ikame edilebilen ürünleri de kapsama alan yeterli genişliğe sahip olmasının Türk Vergi Sistemine entegre edilecek obezite vergilemesinin başarısını belirleyecek unsurlar arasında öne çıktığı söylenebilir.

Tatlandırıcıların üretim girdisi olarak vergilendirilmesinin, tatlandırıcının yoğun olarak kullanıldığı ürünlerin tüketim aşamasında vergilendirilmesine göre bireylerin refahı üzerinde daha az etki yaratacağı, bu nedenle obezite vergilerinin azalan oranlı etkisinin azalması açısından girdilerin vergilendirilmesinin en etkili yöntem olduğu da ileri sürülmektedir (Miao ve diğ., 2012: 359-360). Bu nedenle, Türk Vergi Sisteminin obeziteye neden olan girdiler vergilenecek şekilde tasarımı, fiyatları vergi yansımaları yoluyla yükseltip tüketici davranışlarını değiştirmesi yanında, vergi yükünü kısmen üreticiler

üzerinde bırakarak daha az gerileyici etkili olabilir. Obeziteye neden olan yiyecek ve içeceklerin üretiminde kullanılan girdileri vergileme politikasının zayıf yanı tüketici davranışları üzerinde sağlıksız gıdaların tüketimin azaltılmasına etkinin azalan vergi yükü ile sağlanamayabileceği; güçlü yanı ise, girdiler üzerinde yapılacak vergileme nedeniyle üretici kazancında ortaya çıkacak azalmanın üreticileri daha sağlıklı gıda üretimine yönlendirme gibi bir işlevi yerine getirebileceğidir. Bülbül (2013: 169), benzer bir yaklaşımla, obezitenin giderek arttığı Türkiye’de hazır yemek harcamalarının yıllık 6 milyar dolara, hazır yemek kültürünün oluşturduğu hastalıkların tedavisi için bu rakamın dört katına ulaşması nedeniyle obeziteye yol açan ürünlere yüksek vergi uygulanması yanında bu tür ürünlerin satışı amacıyla açılacak işletmelerin yüksek harca tabi tutulması gerektiği düşüncesindedir.

Türkiye’de obeziteyle mücadele amaçlı katma değer vergisi ve özel tüketim vergisi tasarımı, vergilemenin obeziteye yol açan gıdaların tüketimini azaltmak olarak belirlenen davranış değişimini ortaya çıkarmasını sağlayacak etkenlerden bir diğeri de sağlıksız ürünlere uygulanacak vergi yükünün ne kadar artırılacağıdır. Obeziteyi önlemeye yönelik vergi politikasının aynı zamanda sağlıklı ürünlerin teşvikini de içermesi halinde, söz konusu gıdalara uygulanan vergilere ilişkin yükün ne kadar azaltılacağı da karar verilmesi gereken unsurlar arasına dâhil olmaktadır. Şüphesiz ki, tüketim miktarı; talep esnekliğine bağlı olarak, vergi yükünde ortaya çıkacak artışla birlikte azalacak, vergi yükünde ortaya çıkacak azalışla birlikte artacaktır. Bu durumda, belirli ürünlere ilişkin vergi yükünün artırılmasının bazı ürünlere vergi yükünün azaltılması ile birlikte planlanması vergileme aracılığıyla obeziteyle mücadele etkinliğinde artış anlamına gelecektir. Diğer yandan, toplam vergi yükünü yükseltmeyecek şekilde, gıda vergilemesine ilişkin vergi yükünde sağlıksız gıdalar aleyhine yapılacak değişim; vergilemeye karşı kamuoyu ve politik desteği artırması yanında, obezite kaynaklı hastalıklara ilişkin harcamaların finansmanının sağlıksız beslenme tercihinde bulunan bireylere yüklenmesine de katkı sağlayabilecektir.

Gıda ürünlerine yapılan harcamaların gelir içerisindeki payının gelir yükseldikçe düşecek olması nedeniyle, Türk Vergi Sistemi’nde uygulanacak obezite vergilemesinin gelir dağılımını bozucu etki yaratacağı da ileri sürülebilir. Bununla birlikte, obeziteye yol açan yiyecek ve içecekler üzerindeki tüketim vergileri yükü artırılırken sağlıklı gıdalar üzerindeki vergi yükünün düşürülmesi şeklinde uygulanacak obezite vergileri toplam vergi yükünde artış yaratmayarak gelir dağılımı adaletsizliği nedeniyle yaşanan beslenme sorunlarının iyileştirmesine katkı da sağlayabilir. Obeziteyle mücadele amaçlı vergilemeyle eşzamanlı olarak sağlıklı gıdalara ilişkin vergi yükünün azaltılması uygulaması, vergileme aracından sağlıklı beslenmeye katkı sağlama düşüncesiyle yararlanılmaya çalışıldığı ve gelir sağlama amacı taşınmadığı mesajını topluma

güçlü bir şekilde iletme işlevini de yerine getirecektir. Üstelik, Türkiye gibi dolaylı vergilere ilişkin ağır bir vergi yüküyle karşı karşıya bulunan ülkelerde obezite odaklı vergilemeye karşı uygun zeminin bulunmayışı, sağlıksız gıdalara ilişkin vergilerin toplam vergi yükünde artış yaratmayacak şekilde tasarlanarak artırılmasını refah kaybının azaltılması açısından daha da önemli hale getirmektedir. Böylece, beslenme davranışlarını sağlıklı ürünlere doğru değiştiren bireyler sağlıksız gıdalara ilişkin vergi yükünden kaçınırken, sağlıklı ürünlere ilişkin vergi avantajından yararlanabilecektir. Diğer yandan, sağlıklı yaşam için gerekli olmayan şekerli ve yüksek yağ içeren ürünleri yüksek vergi yüküne rağmen kullanmaya devam edecek bireylerin sayıca yüksek olabileceği, bu durumda, obezite vergilerinin etkin olmayacağı da ileri sürülebilir. Ancak, temel gıda ürünü niteliğinde olmayan sağlıksız besinleri hastalıklara yakalanma riskine ve yüksek vergi yüküne rağmen tüketme eğiliminde olan bireylerden kaynaklanmasına karşın toplumu oluşturan diğer bireylerce karşılanan sağlık harcamaları maliyeti dikkate alındığında, vergileme, sağlık harcamalarının sağlıksız gıda fiyatlarında içselleştirilmesi yönüyle obeziteyle mücadeleye yine de katkı sağlayabilir.

Sonuç

Yakın tarihte sağlık ve zenginlik göstergesi olarak kabul edilirken, düşük hayat standardına sahip ve yerel ölçekte yaşam süren az sayıdaki bazı topluluklar bir yana bırakıldığında, günümüz çağdaş toplumlarında hastalık ve yoksullukla ilişkilendirilen obezite, sağlık harcamaları dolayısıyla topluma yüklenen parasal maliyetler nedeniyle bir sağlık sorunu olmanın ötesine geçerek, aynı zamanda, ekonomik bir sorun niteliği kazanmaktadır. Şöyle ki; obez bireyler, sadece tükettikleri yüksek enerji içerikli sağlıksız ürünlere ilişkin maliyete katlanmakta, obezitenin bireysel olduğu kadar toplumsal bir sağlık sorunu olması nedeniyle ortaya çıkan obezite kaynaklı hastalıklar nedeniyle oluşan ve ürün fiyatı içerisinde içselleştirilmeyen sağlık harcamaları toplumun dengeli beslenmeye özen gösteren diğer bireyelerine de yüklenebilmektedir. Gıdalara ilişkin fiyat mekanizmasının toplumsal maliyetleri de içselleştirecek şekilde işlememesi obeziteyle mücadelede piyasaya çeşitli araçlarla yapılacak kamu müdahalesini gerekçelendirmektedir. Obeziteyle mücadelede kullanılan mali enstrümanlar arasında bulunan “vergileme” aracılığıyla, sağlıksız gıdaların daha pahalı hale getirilerek tüketimlerinin azaltılmasına yönelik tüketici davranış değişimi ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır.

Türk Vergi Sistemi, “obezite vergisi” ya da benzeri adlar altında yeni bir vergi ihdas edilmeden, katma değer vergisi ve özel tüketim vergisi kullanılmak suretiyle obeziteyle mücadeleye katkı sağlayacak niteliğe büründürülebilir. Bu amaçla, öncelikle, tüketimi kısılmak istenen obeziteye neden olan sağlıksız yiyecek ve içecekler ile sağlığa yararlı yiyecek ve içeceklerin kategorize

edilmesi gerekir. Gıdaların obezite odaklı kategorize edilmesinde ulaşılabilecek isabet oranının vergileme aracılığıyla obeziteyle mücadeleye katkı sağlama politikasından maksimum fayda sağlanmasının belirleyici unsuru olacağı değerlendirilmektedir.

Vergileme nedeniyle sağlığa zararlı gıdaların tüketimindeki azalışla birlikte sağlıklı gıda tüketiminde artış şeklinde ortaya çıkacak davranış değişiminin toplam vergi yükünde artış sağlanmaksızın gerçekleştirilmesi obezite vergilemesinin etkinliğini artırarak Türk Vergi Sistemini obeziteyle mücadelede işlevsel kılabilir. Bu nedenle, Türkiye Sağlıklı Beslenme ve Hareketli Hayat Programı (2013-2017) ile belirlenen “*Az miktarda tüketilmesi gereken gıdaların vergilerinde artış, teşvik edilen gıdalarda ise fiyat sübvansiyonu veya üretimin teşviki için gerekli önlemlerin alınmasının sağlanması*” stratejisinin uygulanmasına ilişkin olarak “*tuz, şeker ve yağ içeriği yüksek gıdalara yönelik vergilerin artırılması*” ve “*temel gıdalara yönelik vergi indirimi yapılması*” aktivitelerinin katma değer vergisi ve özel tüketim vergisine ilişkin yapılacak düzenlemelerle hayata geçirilmesinin obeziteyle mücadeleye katkı sağlayabileceği öngörülmektedir.

Katma değer vergisi ve özel tüketim vergisinin obeziteye neden olan ürünlere ağır vergi yükü oluşturacak şekilde yükseltilmesi şeklinde bir politika benimsenmesi halinde; vergi yükünün artan gelir karşısındaki payının azalacak olması nedeniyle adalet sorunu ortaya çıkabilecektir. Obezite vergilemesinden beklenen sağlıksız gıdaların tüketiminin önlenmesine tüketici davranış değişimine ilişkin etkinlik sağlandığı takdirde adalet sorununun bertaraf edilebileceği ileri sürülebilirse de, sağlıklı gıdalara ilişkin vergi yükünde eş zamanlı azaltıma gidilmesi söz konusu kaygıyı tamamen ortadan kaldıracaktır. Sağlığa zararlı gıdalara ilişkin vergi yükünün artırılmasıyla eş zamanlı olarak, sağlığa yararlı olduğu düşünülen gıdalara ilişkin vergi yükünün azaltılması suretiyle toplam vergi yükünü ağırlaştırmayacak düzenlemeler yapılması obezite vergilemesinin hazineye gelir sağlama amacı taşımadığına ilişkin güçlü bir mesaj olarak uygulanan politikaya toplumsal desteği artırarak politik sahiplenmeyi de kolaylaştırabilir.

Kaynakça

AKAR, Sevda (2015), Obezite ile Mücadelede Vergilendirme: Türkiye’de Mümkün Mü?, *Journal Life of Economic*, 2(4), s. 29-46.

ALEMANNI, Alberto ve Ignacio Carreno (2013), “Fat Taxes” in Europe—A Legal and Policy Analysis Under EU and WTO Law, *European Food and Feed Law Review*, 2, s. 97-112

ALLAIS, O., P. Bertail ve V. Nichele (2010), The Effects of A Fat Tax on French Households' Purchases: A Nutritional Approach, *American Journal of Agricultural Economics*, 92(1), s. 228-245.

ALTUNKAYNAK, Berrin Zuhale ve Elvan Özbek (2006), Obezite: Nedenleri ve Tedavi Seçenekleri, *Van Tıp Dergisi*, 13 (4), s. 138-142.

ARSLAN, Cengiz ve Deniz Ceviz (2007), Ev Hanımı ve Çalışan Kadınların Obezite Prevalansı ve Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışlarının Değerlendirilmesi. *Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 21(5), s. 211-220.

ASLAN, Dilek ve Sema Attila (2002), Önemli Bir Sağlık Sorunu: Şişmanlık, *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi (STED)*, 11(5), s. 169-171.

AYYILDIZ, Yaşar ve Yunus Demirli (2015), Obezite Vergisine İlişkin Halkın Düşünceleri: Türkiye'de Bir Alan Araştırması, *Business and Economics Research Journal*, 6(2), s. 59-78.

BEYAZ, F. Banu ve A. Ali Koç (2009), Obezitenin Ekonomisi: Güncel Durum, Mücadele Politikaları ve Ekonomik Analizler, *EconAnadolu 2009: Anadolu Uluslararası İktisat Kongresi*, <http://www.econanadolu.org/en/index.php/past-congresses/econ-2009/articles2009/3315-Obezitenin-Ekonomisi-Gncel-Durum-Mcadele-Politikalar-Ekonomik-Analizler.html> (Erişim Tarihi: 23 Aralık 2015)

BRANCA, Francesco, Haik Nikogosian ve Tim Lobstein (Ed.) (2007), *The Challenge of Obesity in the WHO European Region and The Strategies for Response*, Copenhagen: The Regional Office for Europe of the World Health Organization, www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0010/74746/E90711.pdf (Erişim Tarihi: 10 Ocak 2016)

BROWNELL, Kelly D. ve Thomas R. Frieden (2009), Ounces of Prevention-The Public Policy Case for Taxes on Sugared Beverages, *The New England Journal of Medicine*, 360(18), s. 1805-1808.

BUHLER, S., K. D. Raine, M. Arango, S. Pellerin ve N. E. Neary (2013), Building a Strategy for Obesity Prevention One Piece at a Time: The Case of Sugar-Sweetened Beverage Taxation, *Can J Diabetes*, 37,(2013), s. 97-102

BÜLBÜL, Duran (2013), Yerel Yönetimlerde Yeni Bir Finansman Yöntemi: Günah Vergileri, *Vergi Sorunları Dergisi*, 294, s. 166-170.

CARAHER, Martin ve Gill Cowburn (2005), Taxing Food: Implications for Public Health Nutrition, *Public Health Nutrition*, 8(8), s. 1242-1249.

CHARLES, John A. (2002), Repent from Sin Taxes, Cascade Commentary. http://cascadepolicy.org/pdf/fiscal/2002_07.pdf (Erişim Tarihi:12 Aralık 2015)

CHOUINARD, H. H., D. E Davis, J. T. Lafrance ve J. M. Perloff (2007), Fat Taxes: Big Money for Small Change, Working Paper, No: 1007, Forum for Health Economics&Policy, https://www.researchgate.net/profile/Jeffrey_Lafrance/publication/4908557_Fat_Taxes_Big_Money_for_Small_Change/links/0912f50f89b3ca9141000000.pdf (Erişim: 01 Aralık 2015)

CLARK, J. Stephen ve O. Ludwig Dittrich (2010), Alternative Fat Taxes to Control Obesity, International Advances in Economic Research, 16(4), s. 388-394.

CUMMİNS, Steven ve Sally Macintyre (2006), Food Environments and Obesity-Neighbourhood or Nation?, International Journal of Epidemiology, 35, s. 100-104.

EFRAT, W. Merav ve Rafael R. Efrat (2012), Tax Policy and The Obesity Epidemic, Journal of Law and Health, 25, s. 233-263.

EPHA (European Public Health Alliance) (2011), Briefing Paper on Fiscal Measures Applied to Food Policy, <http://www.epha.org/a/4814> (Erişim Tarihi: 15 Ocak 2016)

GEDİK, Olcay (2003), Obezite ve Çevresel Faktörler, Turkish Journal of Endocrinology and Metabolism, (2), s. 1-4.

Gelir İdaresi Başkanlığı, Güncel KDV Oranları, <http://www.gib.gov.tr/node/108756> (Erişim Tarihi: 01 Haziran 2016).

GERGERLİOĞLU, Ufuk (2014), Bireysel ve Toplumsal Maliyetler Perspektifinden Obezite Vergilemesinin İktisadi Etkilerinin Değerlendirilmesi, Sosyal Bilimler Dergisi, BAHAR 2014(7), s. 135-141.GÖKBUNAR, R., A. Doğan ve A. Utkuseven (2015), Obezite ile Mücadelede Bir Kamu Politikası Aracı Olarak Vergilerin Değerlendirilmesi, Yönetim ve Ekonomi, 22(2), s. 581-602.

GÖKER, Cenker (2011), Yönlendirici Vergilendirme, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi-Hukuk Araştırmaları Dergisi, 17(3-4) (Özel Sayı), s. 11-30.

HELVACI, A., F. F. Tipi ve E. Belen (2014), Obeziteye Bağlı Kardiyovasküler Hastalıklar, Okmeydanı Tıp Dergisi, 30(Ek sayı 1), s. 5-14.

HOLCOMBE, Randall G. (1998), Tax Policy from Public Choice Perspective, National Tax Journal, LI(2), s. 359-371.

Institute of Medicine (2012), Accelerating Progress in Obesity Prevention: Solving the Weight of the Nation, Dan Glickman, Lynn Parker, Leslie J. Sim, Heather Del Valle Cook and Emily Ann Miller (Ed.), The National Academies Press, Washington, DC,

http://extension.oregonstate.edu/physicalactivity/sites/default/files/accelerating_progress_in_obesity_prevention.pdf (Erişim Tarihi: 17 Ekim 2016)

JAYARAJAN, Nandini (2011), The fat's on fire: Curbing obesity in Japan, The Movement, <http://www.bu.edu/themovement/2011/05/29/the-fats-on-fire/> (Erişim Tarihi: 12 Ocak 2016)

JENSEN, Jorgen Dejgard ve Sinne Smed (2013), The Danish Tax on Saturated Fat-Short Run Effects on Consumption, Substitution Patterns and Consumer Prices of Fats. Food Policy, 42, s. 18-31.

KALAN, Işıl ve Yusuf Yeşil (2010), Obezite ile İlişkili Kronik Hastalıklar, Meslek İçi Sürekli Eğitim Dergisi (MİSED), 23-24, s. 78-81.

Katma Değer Vergisi Kanunu (1984), T. C. Resmi Gazete, 18563, 2 Kasım 1984.

KUCHLER, F., A. Tegene ve J. M. Harris (2004), Taxing Snack Foods: What to Expect for Diet and Tax Revenues, Current Issues in Economics of Food Markets, Agriculture Information Bulletin, 747-08, s. 1-11.

LAKDAWALLA, Dairus ve Tomas Phillipson (2011), The Growth of Obesity and Technological Change: A Theoretical and Empirical Examination, National Bureau of Economic Research, Working Paper 8946, <http://www.nber.org/papers/w8946> (Erişim Tarihi: 12 Aralık 2015)

LEICESTER, Andrew ve Frank Windmeijer (2004), The Fat Tax: Economic Incentives to Reduce Obesity, Briefing Note, 49, The Institute For Fiscal Studies. <http://discovery.ucl.ac.uk/14931/1/14931.pdf> (Erişim Tarihi: 10 Aralık 2015)

LORENZI, Peter (2010), Taxing Antisocial Behavior for the Common Good, Society, 47, s. 328-332.

MAVROMARAS, Kostas (2008), Policy Forum: A Multidisciplinary View of Obesity Economics and Obesity, The Australian Economic Review, 41(1), s. 78–84.

MCCORMICK, B., I. Stone ve Corporate Analytical Team (2007), Economic Cost of Obesity and The Case For Government Intervention, The International Association for Study of Obesity, 8, s. 161-164.

MIAO, Z., J. C. Beghin ve H. H. Jensen (2012), Taxing Sweets: Sweetener Input Tax or Final Consumption Tax?, Contemporary Economic Policy, 30(3), s. 344–361.

NEDERKOORN, C., R. C Havermans, J. C. A. H. Giesen ve A. Jansen (2011), High Tax On High Energy Dense Foods and Its Effects on The Purchase of Calories in A Supermarket An Experiment, Appetite, 56, s. 760-765.

OECD, (2012), Obesity Update 2012, www.oecd.org/health/49716427.pdf (Erişim Tarihi: 02 Aralık 2015)

OECD, (2014), Obesity Update 2014, <http://www.oecd.org/health/Obesity-Update-2014.pdf> (Erişim Tarihi: 02 Aralık 2015)

Özel Tüketim Vergisi Kanunu (2002), T. C. Resmi Gazete, 24783, 12 Haziran 2002.

POWELL, Lisa M. ve Frank J. Chaloupka (2009), Food Prices and Obesity: Evidence and Policy Implications for Taxes and Subsidies, The Milbank Quarterly, 87(1), s. 229–257.

POWELL, Lisa M. ve Jamie F. Chriqui (2011), Food Taxes and Subsidies: Evidence and Policies for Obesity Prevention, https://www.researchgate.net/publication/235916289_Food_Taxes_and_Subsidies_Evidence_and_Policies_for_Obesity_Prevention (Erişim Tarihi: 10 Ocak 2016)

PRATT, Katherine (2012), A Constructive Critique of Public Health Arguments for Antiobesity Soda Taxes and Food Taxes. Tulane Law Review, 87, s. 73-140.

ROSIN, Odelia (2008), The Economic Causes of Obesity: A Survey, Journal of Economic Surveys, 22(4), s. 617-647.

SIRICO, Robert A. (1995), The Sin Tax: Economic and Moral Considerations, The Action Institute, Occasional Paper, No: 5, <https://www.heartland.org/policy->

documents/sin-tax-economic-moral-considerations (Erişim Tarihi: 18 Aralık 2015)

SNOWDON, Christopher (2013), The Proof of the Pudding Denmark's Fat Tax Fiasco, Institute of Economic Affairs Current Controversies Paper, No: 42. <http://www.iea.org.uk/sites/default/files/publications/files/The%20Proof%20of%20the%20Pudding.pdf> (Erişim Tarihi:19 Aralık 2015)

STASTNY, Dan (2004), Fat-tax an Economic Analysis, http://www.libinst.cz/Files/KqLFy4r2/profile/2423/stastny_fattax.pdf, (Erişim Tarihi: 15 Aralık 2015)

Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, (2010),Türkiye Obezite (Şişmanlık) ile Mücadele ve Kontrol Programı (2010-2014), Yayın No: 773, Sağlık Bakanlığı, Ankara.

TRAVIS, S., C L. Huang ve Biing-Hwan Lin (2009), Does Price or Income Affect Organic Choice? Analysis of U.S. Fresh Produce Users, Journal of Agricultural and Applied Economics, 41(3), s. 731–744.

TURAN, Deniz ve Ali Yurdakul (2009), Zararlı Alışkanlığı Önlemeye Yönelik Bir Araç Olarak Günah Vergileri ve Etkinliği, Ekonomi Bilimleri Dergisi (Online), 1(2), 1-13. http://www.sobiad.org/ejournals/dergi_EBD/arsiv/ebd-2009/01deniz_turan.pdf (Erişim Tarihi: 12 Aralık 2015)

TURUNÇ, Sencer (2014), Obezite Vergisi Sıkı Maliye Politikasının Bir Aracı Olabilir Mi? Özel Gündem, <http://www.abmaliye.gov.tr/ABDID%20Raporlar/Ara%C5%9Ft%C4%B1rma%20ve%20%C4%B0nceleme%20Serisi/Obezite%20Vergisi.pdf> (Erişim Tarihi: 12 Aralık 2015)

Türkiye Halk Sağlığı Kurumu, (2013), Türkiye Sağlıklı Beslenme ve Hareketli Hayat Programı (2013-2017), Yayın No: 773, Sağlık Bakanlığı, Ankara.TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), (2015), Basın Odası Haberleri, Sayı: 58/2015. http://www.tuik.gov.tr/basinOdasi/haberler/2015_58_20151008.pdf (Erişim Tarihi: 12 Mart 2016)

VAN BAAL, P. H. M., J. J Polder,. G. A. De Wit, R. T. Hoogenveen, T. L Feenstra, H. C Boshuizen, P. M. Engelfriet ve W. B. F. Brouwe (2008), Lifetime Medical Costs of Obesity: Prevention No Cure for Increasing Health Expenditure, PLoS Medicine, 5(2), s. 242-249.

WANSINK, Brian ve Mike Huckaboe (2005), De-Marketing Obesity, California Management Review, 47(4), s. 1-13.

WITKOS, M., M. Uttaburanont, C. D. Lang ve R. Arora (2008), Cost of and Reasons for Obesity, Journal of the Cardiometabolic Syndrome, Summer 2008, s. 173-176.

YANIV, G., O. Rosin ve Y. Tobol (2009), Junk-Food, Home Cooking, Physical Activity and Obesity: The Effect of The Fat Tax And The Thin Subsidy, Journal of Public Economics, 93, s. 823-830.

YETKİN, İlhan ve Ali Rıza Çimen (2010), Obezite ve Güncel Tedavi Yöntemleri, Meslek İçi Sürekli Eğitim Dergisi (MİSED), 23-24, s. 68-77.